

STAROHRVATSKA PROSVJETA

VLASIL# HRVATSK# STARINARSK# DRUŠTVA:
V. KNINU.
VREDNIK. J&J.

FRAN&RADIĆ.
VĚITELJ STRVKOVNOS. TEĀAJA. V. KORĚVLI.
GOD. VII. SV. I.
1903.

V. KRIV.
FRAN&RADIĆ
HRVATSKOM
STAROHRVATSKOM
DRUŠTVA.

SADRŽAJ.

(Sommaire.)

	Str. (Pag.)
1. Novci nagjeni u Žažviću. Od Dra. Arnolda Luschina pl. Ebengreuth-skoga. (Sa slikama.) <i>Monnaies du moyen-âge trouvées à Žažvić près de Scardona. Dr. Arnold Luschin de Ebengreuth. (Avec plusieurs illustrations)</i>	3
2. Sredovječni nadpisi. Priobćuju: Vid Vuletić-Vukasović i Fr. Radić. <i>Inscriptions du moyen-âge. Vid Vuletić-Vukasović et F. Radić</i>	17
3. Crkva Sv. Stjepana Prvomučenika u Sustjepanu na Rieci dubrovačkoj. (Sa slikama.) Dušan Preradović i F. Radić. <i>L'église Saint-Étienne protomartyre à S. Étienne dans l'Ombra près de Raguse. (Avec illustrations.) Dušan Preradović et F. Radić</i>	27
4. Tragovi crkvice na Lopuškoj glavici u Biskupiji kod Knina. (Sa slikama.) F. Radić. <i>Restes d'une petite église sur la colline Lopuška glavica à Biskupija près de Knin. (Avec plusieurs illustrations.) F. Radić</i>	35
5. Dva rukopisna evangelijara u Trogiru. F. Radić. <i>Deux évangélistes manuscrits à Traù. F. Radić</i>	39
6. Kropionica u Okrugu. —ić. (Sa 2 slike.) <i>Un benitier à Okrug près de Traù. —ić. (Avec 2 fig.)</i>	41
7. Popis naušnicâ (ukosnicâ, mingjušâ) „Prvoga muzeja hrvatskih spomenika“ u Kninu. (Sa jednom tablicom slikâ.) O. L. Marun. <i>Inventaire des boucles d'oreilles du „Premier musée de monuments croates“ à Knin. (Avec une table d'illustrations.) Par le P. Louis Marun</i>	43

STAROHRVATSKA PROSVJETA

GLASILO

HRVATSKOGA STARINARSKOG DRUŽTVA U KNINU.

UREDNIK JOJ

FRANO RADIĆ

UČITELJ STRUKOVNOG TEČAJA U KORČULI.

GODINA VII. SV. 1.

U KNINU 1903.

NAKLADOM HRVATSKOGA STARINARSKOG DRUŽTVA.

DIONIČKA TISKARA U ZAGREBU.

Novci nagjeni u Žažviću.

Od dra. Arnolda Luschina pl. Ebengreuth-skoga.

I.

dalmatinskome selu Žažviću, koje leži jedno 16 kilometara na zapad od gradića Skradina na cesti, koja vodi u Zadar, naišlo se slučajno u siječnju 1896. na skup novaca. Seljaci, koji su tu premetali na površju u razvalinama neke stare bazilike¹, namjeriše se na izgnjili prteni zamotuljak, iz koga ispadoše mnogi sitni novci složeni u testetima. Svega se nabrojilo 700 komada, od kojih desetina od prilike dopade u ruke nekih Skradinjana, a ostatak bi nabavljen za muzej u Kninu, naime 641. Meni se je dobrostivo prepustilo, da te novce objelodanim u numizmatičnom časopisu bečkom i u organu kninskoga muzeja. Svoj gospodi odbornicima muzeja, poimence predsjedniku, velepoštovanom gospodinu Luigju Marunu, ovdje zahvaljujem na susretljivosti, kao što i upravitelju arheološkog odjela narodnoga muzeja u Zagrebu, gosp. prof. dr. Josipu Brunšmidu na različitim obznanama i poticajima, pa gospodinu vladinu savjetniku Buliću, upravitelju c. k. arheološkog muzeja u Spljetu, napokon gosp. dru. Rikardu Bariću, mojemu negdašnjem učeniku, koji je posredovao oko poslanja te me podupirao pri radnji obavijestima.

Prije nego stanem opisivati nagjene novce, iznijeti mi je nekoliko općenih bilježaka. Selo je Žažvić ležalo u području starohrvatske županije bribirske, te je prvoć imalo biti znamenitije nego je danas, budući da se u njemu nalaze razvaline bazilike sagradjene u 8. ili 9. vijeku. Crkvene su i politične veze vezale Žažvić sa Spljetom. On je spadao sa župom bribirskom pod biskupa skradinskoga, koji je bio područnik nadbiskupa spljetskoga, a nasuprot su bila gospoda bribirska neko vrijeme, naročito pri izmaku 13. vijeka, gospodari u Spljetu².

Iztaknuti mi je po onomu, što mi je dojavljeno o nalazu novaca, da su složeni bili na testeta (dvanaestice). Po tomu je svaki smotuljak sadržavao jedan »soldo« ili »šiling« te male vrijednosti. To dokazuje, da su se ljudi već u srednjem vijeku služili istim pomagalom, kojim se i danas služe blagajnice, kada slagaju stanovitu zalihu sitniša, krune i slične novce u smotuljke od 50 komada, da pospješje pribrajanje novčanih iznosa.

Spoljašnji dojam, što ga je činilo žažvićko novčano blago, bio je posve jednoličan, budući da su bila samo dvojaka kova među novcima, koji su mi bili u rukama, i ako su ti utisci bili uz mnogobrojne pečatne razlike. Pripadalo je naime 629 komada ili preko 98 postotaka novcima, što su otisnuti kod Rupp, Numi Hungariae I, tabl. V, br. 128—130, koji se obično pripisuju Emeriku kralju ugarskome (1196. do 1204.), a jedno teste novaca, koji po svojem natpisu SPALATINO pripadaju susjednome Spljetu. Kad se je novčano blago našlo, imao je biti broj spljetskih fendika veći, budući da je

¹ Ispor. „Starohrv. Prosvjete“ god. II, br. 2, str. 116—123 O. L. Maruna članak: „Starohrvatska bazilika u selu Žažviću u bribirskoj županiji“. (Sa slikama.) Op. Uredn.

² Ispor. „granice biskupije spljetskoga nadbiskupa i područnika njegovih od godine 1185. kod Farlati-a, Illyricum sacrum III, 214: „Scardonensis Episcopus habeat Scardonam, Briber“ Schimek spominje u svojem djelu „Geschichte des Königreichs Bosnien, 1787“, na strani 46, ne navodeći izvora neko vojvodstvo spljetsko već pod kraljem Belom III.

osnovano nagaganje, da su uprav te novce pokupili oni ljudi, koji su prvi mogli birati. S toga nije puki slučaj, što je u svojem popisu trgovina s novcima Morchio u Mlecima od 1. julya 1901. mogla da nudja malenu zbirku spljetskih utisaka a megju tima devet ovih novaca u osam različitih pečata.

II.

Sitni novci, koji se pripisuju Emeriku kralju ugarskomu, a koji su doista sačinjavali glavni sadržaj novčanog blaga nagjenog u Žažviću, opetuju jedan te isti novčani lik uz malene promjene. Njegovo iztumačenje nu glavnoj strani nije svakako tako jednostavno. Rupp, koji razlikuje dvije glavne skupine, opisuje ih evo ovako sv. I, str 92:

Species VII, A: **E** litera in centro numi periphēria striata provisi inter erecta duo sceptrā nodosa, supra habens cruculam annulo insistentem, infra vero arcum cuspidatum cruculae superpositum; ad sceptrorum latera merae striae verticales comparent inter quas a sinistris litera quasi V cernitur.

Species VII, B: Similis fere typus sed **E** inter duos conos cuspidatos sceptri vices obeuntes supra annulus cruciatus infra lunula et ad latera hinc illinc tres striae crassiores Vile metallum.

Novčani lik stražnje strane odgovara običnom utisku ugarskih novaca iz 12. vijeka; maleni istokraki krst zaprema sredinu polja te ga okružuju sad dva biserna kolobara, sad dva jednostavna kolobara, izmegju kojih se ukazuju mješte natpisa znakovi nalik na pismena, jednostavne crte ili točke. Druge se podloge za diobu dobiju, ako se pazi na oblik krstića, koji se kadikad krugljasto završuje, a opet druge, ako se to uzme u obzir, da li je polje prazno izmegju krakova krsta, ili je posuto krugljama. Ako se pazi na sva ta razlikujuća obilježja, te se po njima razluče komadi, dobije se jedanaest skupina, koje pokazuju kako se je jedan utisak postepeno preobražavao i pogoršavao, pa se na njemu razpoznavaju mnogobrojne pečatne razlike. Ja ću se prije svega držati, koliko je moguće, razdiobe Ruppove i njegovih načina izražavanja, te označujem velike okomite crte pokraj **E** po njihovu obličju kao ćvorasta žezla ili kao zašiljene štape, pa bilježim žezlo ili štap što stoji heraldično na desnu brojem 1, drugi s 2, i zovem prsten, ako je na njemu krstić nasagjen, naprosto carskom jabukom. Počimljam s nekim komadima, koji pokazuju kud i kamo brižniju izradbu, ali ne potječu iz žažvičkog nahogjaja, već se otprije nalazahu u hrvatskom narodnom muzeju u Zagrebu, kao što i u mojoj zbirci.

Rupp, Tip A.

Vrsta **A**. Prednja strana: Izmegju dva žezla, koja pokazuju po tri jaka ćvora, stoji **E**, a povrh njega vitica i krstić o sebi, ispod njega izvrnuto **Λ** povrh krstića, u polju povrh žezla i ispod njih na obje strane krstića po jedna zašiljena kruglja. Na strani žezla 1 heraldično na desnu u tri retka jedno izpod drugoga **I | II | III**. Na strani žezla 2 isto tako heraldično na lijevu: **I | V | I**. Crtasti rub.

A.

Stražnja strana: Prosti krstić izmegju dva biserna obruča, koji mješte natpisa okružuju **••I•I•I•** (sl. A).

U premjeru ima 12 do 13 mm, a fina mu sadržina iznosi po pokušajnom trenju 0.313. Nahodi se u narodnom muzeju u Zagrebu i u mojoj zbirci.

Vrsta B. Pred. str.: Žezla kao prije, izmegju obaju najprije odozgo \hat{V} a ispod toga E, u dnu izvrnuta carska jabuka; na stranama žezla $\text{II} | \text{II} | \text{I} | \text{I} | \Lambda | \text{I}$

Str. str. kao prije. Pohranjen u narod. muzeju u Zagrebu.

Izmegju nagjenih komada imala je vrsta I, koju ću odmah niže opisati, najkrasniji kov. Plojka je odveć tanka, ima u premjeru 13 mm, spoljašnjost je još srebrnaste boje, premda već prosijava kod nekih komada crvenilo.

I. Vrsta.

Pred. str.: Crtasti rub okružuje dva čvorasta žezla, izmedju kojih se nalazi E, poviše njega prsten i krstić, a ispod njega izvrnuto Λ (bez krstića). Pokraj žezla neki broj (3 - 4) okomitih, krupnih I crta, koje su popraćene kadšto tačkama.

Sl. 1.

Str. str.: Prosti krstić sa krugljicama na krajevima i sa jednom krugljicom u svakom kutu izmegju krakova. Sve je okruženo sa dva glatka obruća, izmegju kojih stoji mješte natpisa šest do osam malenih okomitih crta IIIIII . Po poregaju okomitih crta na glavnoj strani u polju na stranama žezla razlikuju se evo ove pečatne razlike:

a) desno	$\text{I} \text{I} \text{I}$	lijevo	$\text{I} \text{I} \text{I}$	(sl. 1.)	6 komada
b) >	$\text{I} \text{I} \text{I}$	>	$\text{I} \text{I} \text{I}$		5 >
c) >	$\text{I} \text{II} \text{I}$	>	$\text{I} \text{I} \text{I}$	točke u novčanom polju	1 komad
d) >	$\text{I} \text{I} \text{I}$	>	$\text{I} \text{II} \text{I}$		1 >
e) >	$\text{I} \text{II} \text{I}$	>	$\text{I} \text{II} \text{I}$		2 komada
f) kao e,	ali bez točaká				3 >
						svega . 18 komada.

Sl. 2.

II. Vrsta (sl. 2.).

Pr. str.: Novčani lik odgovara u opće vrsti opisanoj pod A, žezla imaju po tri krugljasta čvora, toliko kod vitice povrh E koliko kod izvrnutoga Λ podno E nalaze se krstići. Crte su u polju tanke. Crtast rub.

Str. str.: Jednostavni krstić s malim krstićima u polju izmegju krakova, okružen sa dva glatka obruća, koji obuhvataju mješte pisma različite, ponajvećma razite pruge.

U premjeru ima 12 mm, boja bakrenasta, pečatne razlike prema rasporedu crta u polju pokraj žezla.

a) desno	$\text{II} \text{II} \text{I}$	lijevo	$\text{I} \text{II} \text{I}$	(sl. 2.)	2 komada
b) >	$\text{II} \text{II} \text{I}$	surovoga ragja	>	$\text{I} \text{I} \text{I}$	2 >
c) >	$\text{II} \text{II} \text{I}$	>	$\text{I} \Lambda \text{I}$		1 komad
d) >	$\text{I} \text{II} \text{I}$	>	$\text{I} \text{II} \text{I}$		2 komada
e) >	$\text{II} \text{II} \text{I}$	>	$\text{I} \text{II} \text{I}$		2 >
f) skroz surova	izradba, položaj je sporednih biljega posve nejasan, a na stražnjoj strani prostor izmegju obaju obruća, poput crtasta ruba, izpunjen je koso položenim crtama				1 komad
						svega . 10 komada.

Sl. 3.

III. Vrsta.

Novčani lik pred. str. sliči onomu II. vrste, osim što okomiti srednji redak pokazuje na vrhu **V**, ispod toga **E**, a opet niže toga izvrnutu carsku jabuku. Straž. str. ima ili III, 1 sam krstić kao sl. 3. ili III, 2 s krstićima, koji su često vrlo nejasni, (ispor. sl. 2.) izmeđju krakova i pokazuje u oba slučaja crte mješte natpisa. Kadšto III, 3 se nalazi krstić sa kruglastim krajevima, s krugljama izmeđju krakova krstića i upravo tim krugljama na mjestu natpisa (kao sl. 8.).

1. Pred. str.: U polju pokraj žezla po **I | I | I** i pokraj krstića carske jabuke po jedna točka 1 komad
Pomnjiva izradba. (Ispor. sl. 3.)
2. a) Pred. str.; Kao prije, samo nema točaka pokraj krstića carske jabuke — surova ragja, spoljašnjost bakrenasta 2 komada
2. b) bez točaka, u polju s obje strane **I | II | I**, bolja ragja 1 komad
2. c) posve surova ragja, u polju desno **I | I | I**, lijevo **I | II | I** 2 komada
2. d) skroz surova ragja, u polju na obje strane **I | II | I** 2 „
2. e) skroz surova ragja, u polju s obje strane **I | II | I** kao srednji redak **V | C | O** 2 „
2. f) posve surova ragja, srednji redak kao prije, sa strana desno **I | II | I**, lijevo u luku **I | I | I** 1 komad
3. a) Pred. str.: nešto urednija, u srednjem retku **V, E** i carska jabuka, na stranama: desno **I | I | I**, lijevo **I | II | I** 1 „
3. b) nešto surovija ragja, desno **I | I | I**, lijevo **I | II | I** 1 „
3. c) još surovija ragja, u srednjem retku **V | C | O**, na obje strane **I | I | I** 1 „

svega 14 komada.

Sl. 4.

Sl. 5.

IV. Vrsta.

Pred. str.: Crtast rub i novčani lik kao kod III. vrste, samo stoji povrh **V** krstić, koji se je izgubio kod carske jabuke, pa s toga se ukazuje ona kao vitica. **E** je u sredini ponajvećma izgubilo srednji krak ili je nacrtano kao široko **I**.

Straž. str. ima ili IV, 1 krst s krstićima izmeđju krakova i znakove nalik na pismena izmeđju obaju kružnih crta ili IV, 2 krst s krugljama na krajevima i točkama međju kružnim crtama. Novci su posve surovo ragjeni.

1. a) U srednjem retku **E**, na stranama desno **I | N | I**, lijevo **I | II | N**, (sl. 4.) 1 komad
1. b) u srednjem retku **E** u podobi **I**, na stranama desno **I | II | I**, lijevo **I | II | II** 1 „
1. c) u srednjem retku otpao je jedan krak od **V**, a **E** je izgubilo srednji krak. Na stranama u polju desno **II | II | I**, lijevo na luk **I | I | I** (sl. 5.) 1 „

2. a) u srednjem retku **V** i **E**, na stranama tamo i amo po **I | I | I** . . . 1 komad
 2. b) kao prije, ipak ima na desnu **I | I | I**, a na lijevu **I | N | I** . . . 1 »

svoga . . . 5 komada.

Sl. 6.

V. Vrsta.

Odveć surova ragja. Pred. str.: U srednjem retku počevši odozgo stoji carska jabuka | **E** ili **C** | **A**. Crtast rub.

Straž. str.: Krst s malim krstićima između krakova, mješte pisma između dviju glatkih kružnica pojedine crte.

- a) U sredini **E**, sa stranā desno **II | II | I**, lijevo **I | A | I** (sl. 6.) . . . 1 komad
 b) u sredini **C**, desno **I | II | I**, lijevo na luk **I | I | I** . . . 1 »

svoga . . . 2 komada.

Sl. 7.

VI. Vrsta.

Posve surova ragja. Na prednjoj strani crtast rub, kod **V** i carske jabuke nema ponajvećma krstićā, mješte **E** ukazuje se surovo **I**.

Straž. str.: VI, 1. Krst s malim krstićima između krakova, a mješte okolna natpisa crte između dvaju glatkih obručā. VI, 2. Krst sa krugljama na krajevima, mješte okolna natpisa krugljice.

1. a) Na stranama desno **II | II | I**, lijevo **I | II | II** . . . 1 komad
 1. b) u polju na desnu **I | II | I**, lijevo **I | II | I**, carska jabuka ima krstić 1 »
 1. c) u polju desno **I | I | I**, lijevo **I** i na luk **I | I | I**, kod jabuke u polju krstić . . . 1 »
 2. U polju desno **I | I | I**, lijevo **I | N | I** (sl. 7.) . . . 1 »

svoga . . . 4 komada.

Sl. 8.

VII. Vrsta.

Prilično surova izradba. Pred. str.: U srednjem se retku ukazuju **V̂** | **E** | izvrnuta carska jabuka. Crtast rub.

Straž. str.: Krst sa krugljama na krajevima i s krugljama u kutima krsta. Mješte okolna natpisa krugljice između dvaju glatkih obručā.

- a) U polju desno **I | I | I**, lijevo **I | I | I** (sl. 8.) . . . 6 komada
 b) desno **I | II | I**, lijevo **II | II | I** . . . 1 komad
 c) > **I | II | II**, > **I | V | I** . . . 1 »
 d) > **I | II | II**, > **I | II | I** . . . 2 komada

svoga . . . 10 komada.

Sl. 9.

VIII. Vrsta.

Pred. str.: Gladak rub, izradba nešto marnija, crte u polju krupne, gotovo četvero-
kutne. U srednjem retku izmegju žezla odozgo dolje: carska jabuka, E, Λ.

Straž. str.: Krst sam o sebi s krugljama na krajevima, mješte okolna natpisa
izmegju dvaju glatkih obruća krugljice. Spoljašnjost je bakrenasta.

a) Na obje strane po I I I (sl. 9).	18 komada
b) desno I • I I., lijevo I • I. I	5 »
c) kao a) u polju nepravilno podijeljene točke (1 do 6 komada)	9 »
svega . 32 komada.	

Rupp, Tip B.

IX. Vrsta.

Spoljašnjost bakrenasta, kadšto tanka srebrna povlaka. Pred. str.: Mješte žezla dva
na obje strane zašiljena štapa; u okomitom srednjem retku odozgo dolje: V, E, izvrnuta
carska jabuka, ponajvećma bez krstića. Pupčast gladak rub.

Sl. 10.

Str. str.: Krst sa krugljastim krajevima i s krugljicama mješte okolna natpisa kao
kod vrste VIII

a) Carska jabuka s krstićem, na obje strane štapa po tri okomite krupne crte I I I	8 komada
b) isto tako, samo nema krstića kod carske jabuke a crte su manje i tanje	3 komada
c) kao b) samo su crte u polju uza štapa krupne i popriječno položene (sl. 10.)	8 komada
d) kao c) ali mnogo grubiji nacrt, staza krivotvorina	1 komad
svega . 20 komada.	

Sl. 11.

X. Vrsta.

Spoljašnjost bakrenasta, kadšto tanka srebrna povlaka. Prednja se strana razlikuje
od IX. vrste samo položajem znakova u srednjem retku okomitom: uspravno položena
carska jabuka, E, Λ, na obje strane štapa po tri krupna, okomito položena štapa I | I | I;
pupčast ravan rub, koji se ukazuje na stražnjoj strani kao iskopani žlijeb.

Straž. str.: Krst sa krugljama na krajevima i s krugljicama mješte okolna natpisa
kao kod vrste VIII.

Premjer izmegju 11—12 mm. Novac sl. 11 ima po mjerenju u pokušajnom crijepu
0.090 fine sadržine. Uz neke malene pečatne razlike, koje ne pripuštaju daljne razdiobe,
bilo je komada ove vrste 455.

Sl. 12.

XI. Vrsta.

Spoljšajnost bakrenasta, razlikuje se od X. vrste samo tim, što carska jabuka nema krsta. Izvrnuto Λ kadšto nalikuje na mali polumjesec: \smile ili pače na lagano savitu crtu. Crte su sa strane štapà poprijeko položene.

a) Sa Λ na najdonjem kraju	19 komada
b) s polumjesecom (sl. 12.)	36 »
c) sa lagano svinutom crtom	4 komada
	svega 59 komada.

Vrsta I—XI svega skupa najmanje . 629 komada.

Uz ove se je tako zvane Emerikove novce, koji, kao što je već opaženo, sačinjavaju preko 98 po sto od nabavljenog za kninski muzej novčanog blaga, našlo kao drugi kov još 12 komada bakrenih fendika jednake veličine ($11\frac{1}{2}$ —13 mm), koji su po svojem natpisu kovani u Spljetu. Svi imaju na natpisnoj strani pupčast, gladak rub, koji je na protivnoj strani prouzrokovao udubljen žlijeb. Novčani lik stražnje strane ili je A. krst načinjen od četiri trokuta, koji okružuju dva glatka obruča, i sadrži razite crte, ili B. je krst sa krugljastim krajevima, koji okružuju dva glatka obruča, izmeđju kojih su smještene malene četvorine mješte pismenih znakova. Ime grada dolazi uvijek u talijanskom obliku SPALATINO, te je razdijeljeno u tri retka, koja dolaze jedan izpod drugoga. Latinskog oblika SPALATINVS, koji se spominje kod Ruppa sv. I, str. 93, a koji je očito mnogo rjegli (kod »Morchio« je zastupan na navedenom mjestu pod br. 3733), nema u dielu novčanog žažvičkog blaga, koji mi je u ruci bio. Megju njima su bile:

Sl. 13.

Sl. 14.

Sl. 15.

Sl. 16.

Vrsta A.

a) sa SPA LAT INO (N naliči gotovo na H), A odozgo široko, sl. 13.	5 komada
b) sa SPA LAT IHO, sl. 14.	1 komad
c) sa SPA LATI NO (N naliči na položito H), sl. 15.	3 komada

Vrsta B. sa SPA LAT INO na vrhu je A šiljasto, ali mu je poprijekna crta na kut slomljena, sl. 16	3 »
	svega . 12 komada.

Da bolje popunim, navodim takogjer pečatne razlike na glavnoj strani, koje se nahode zabilježene kod »Morchio« na napomenutom mjestu, i to:

Br. 3728: SPA | ILTI | ZO

Br. 3731: SPA | LAT | INO sa pet točaka.

Br. 3733: SPA | LATI | NVS

Br. 3736 nazada tekući AQS | TAJ | ONI

Hrvatski narodni muzej u Zagrebu posjeduje u svojim sbirkama tih malenih spljetskih novaca još četiri druge vrsti, koje ovdje navodim ne pazeći na malene pečatee inačice.

Sl. 17.

Vrsta C.

Crtast rub na obje strane, vrlo krasna izradba. Krstić sastavljen od četiri trokuta na straž. strani okružuje jedna nutrnja ravna kružnica i druga nacrtana vanjska, a izmeđju obiju mješte natpisa: I · · · I · · · I · · · I · · ·; na pred. strani u tri retka:

a) · SPĀ | LĀTI | NVS · (sl. 17.).

b) bez točaka SPĀ | LĀTI | NVS

Ovi SPALATINVS novci sadrže po spoljašnjosti manje bakra nego SPALATINO novci.

Sl. 18.

Vrsta D.

Ubava izradba. Krstić na straž. strani okružuju dva crtasta kolobara, a izmeđju njih mješte okolna natpisa — · · — · · — · · — · ·. Pismo na pred. strani okružuje crtast rub-

a) SPĀ | LĀTI | NO (N naliči gotovo na H, sl. 18.).

b) SPĀ | LĀTI | IIO

Sl. 19.

Drukčiji je novčani lik kod vrste E.

Na obje strane crtast rub. Pred. str. SPĀI, ispod toga koverčica ~. Straž. str. ZES, izpod toga krstić i dvije vitice (sl. 19.).

Sl. 20.

Vrsta F.

Pred. str.: Krst, okolni natpis izmeđju dva nacrtana kolobara: + · C · SPĀLATENSIS. Straž. str.: Biskupska glava s desne strane. Okolni natpis izmeđju dva nacrtana kolobara + · S · DOMNIVS (sl. 20.).

Različiti pečati.

III.

Novčani komadi, nagjeni u žažvičkom novčanom blagu, pripadaju svi sitnim novcima zvanim »denarii parvuli, danari piccoli«. Popriječna težina tako zvanih Emerikovih novaca doseže jedva 0.31 g (489 komada je težilo skupa 150.70 g), težina je pak spljetskih novaca neznatno veća 0.33 g (12 komada je težilo 4 g), a njihova je fina sadržina još neznatnija. Po pokušajnom trenju iznosi fina sadržina najobičnije vrsti tako zvanih Emerikovih novaca od prilike 0.100, a ona spljetskih novaca ponajvećma isto tako. Za sigurnost rezultata učinio se pokušaj sa šest komada X vrste Emerikovih novaca u pokušajnom crijepu, pa je njihova popriječna fina sadržina iznosila 90 tisućina i po tom je proračunana fina težina na 0.028 g, ili prema težini bečke marke od 280 g (koja se dakako nije upotrebljavala u Spljetu) dolazi 10.000 komada na finu sadržinu jedne marke.

Tomu rezultatu nasuprot stoji da fina sadržina pod A opisanog tako zvanog Emerikova denara (koji ne potječe iz žažvičkog nalaza) iznosi 0.313, a uzme li se ista novčana plojka, iznosi mu fina težina 0.097, te bi po tomu jedno 3000 komada odgovaralo finoj sadržini bečke marke. Već ta dva broja, u jednu ruku 10.000 komada, a u drugu 3000, potkrepljuju nagaganje, da je između emisije novaca A i onih X vrste proteklo dugo vrijeme, za koga se je malo po malo smanjivala fina težina tako zvanih Emerikovih novaca. Do posve slična rezultata dospijemo takogjer, ako pazimo na razvoj kova novaca opisanih pod I—XI vrsti. Već opisani komadi pod I i II zaostaju u vrsnoći izradbe daleko iza novaca A, koji ne potječu iz ovog nahogjaja. Kasnije vrste pokazuju u obće uvijek sve to veće pogoršanje i odalečuju se u svojoj izradbi sve to više od A, dok napokon već odavna krivo shvaćena »želza« ne poprime obličje zašiljenih štapa (vrsta IX—XI). Ako se osvrnemo suviše na mnogobrojne pečatne razlike, koje se nahode kao podrazredi ovih 11 vrsta među nagjenim novcima, te bi se lako i povećati mogle, kad bi se računalo na broj točaka ili crta na stražnjoj strani, dolazi se i na silu do zaglavka, da se ovdje posla ima s takovom vrsti novaca, koja se nije pogoršavala na prečac, bilo što se tiče fine sadržine bilo kova, nego malo po malo. Kad je to utvrđeno, onda nije moguće, da potječu svi ovi različni novci, koji se jedino u Dalmaciji nalaze, iz kratkoga vremena, što je kraljevao kralj Emerik, koje jedva obuhvata 8 godina (1196 do 1204). S toga ih je pravom ispustio dr. Réthy u svojem novom sastavu arpadskih kovanica za Ugarsku kod novaca kralja Emerika.

Kamo dakle spadaju ovi tako zvani Emerikovi novci? Gdje im je porijeklo, kad su kovani? Nahodišta u Dalmaciji pružaju nam jasan dokaz, gdje nam je tražiti njihov zavičaj, a imali bismo u ostalom po opisanom sastavu novčanog blaga iz Žažvića nagagjati, da je sadržavalo samo novac, koji je kolao u ono vrijeme u toj krajini. Tako zvani Emerikovi novci bili su dakle jednom novci u Dalmaciji, te ako se pazi na svezu postignutu sa SPALATINO-novcima, bilo što se tiče zajedničkog nahogjaja, fine težine i novčanog lika na stražnjoj strani, nadaje se neprisiljeno nagaganje, da su bili predteče tih kovanica označenih gradskim imenom. Nu što bi onda imao značiti zagonetni novčani lik na glavnoj strani i kojemu li vremenu pripadaju ovi u Žažviću pohranjeni novci? Pokušajmo da riješimo i ova pitanja.

Budući da je teško u malo riječi tako zorno opisati novčani lik tako zvanih Emerikovih novaca, da se mjerodavni biljezi razlikovanja bistro istaknu, prisililo je svakoga, koji se dosele njima bavio, na preopširna opisivanja, koja ipak nijesu mogla biti bez slika dotičnih novaca. Da se povoljno razjasni, šta li predstavljaju ona dva duga predmeta, što ih Rupp označuje čvorastim žezlima ili zašiljenim štapima, što li znače raz-

strkane crte u polju na desno i lijevo u nestalnu broju i različitu položaju, stopro će se tada do toga doći, kad se ne ograniči na novčani lik, kakav nam se do danas dočuvao, nego ako se utvrdi zaključcima unatrag njegov izvorni oblik. Drugim riječima, novci opisani kao I—XI vrsti ne predočuju nam više izvornog novčanog lika, nego nam iznose pred oči njegov uslijed rgjavog shvatanja preobraženi lik, te se s toga mogu samo pravo razjasniti, uzmemo li nekakav od Francuza tako prozvani »type immobilisé«. Dokle li se može odalečiti novčani lik od svoga izvornog uzorka podivljanjem, kojemu je uzrokom ili krivo shvatanje, ili nemar rezača pečata, neka nas poduči zagonetni novčani lik na turnosima, koji je nastao iz predstave crkve na karloviškim novcima.

Na sličnu su ruku zadnja pismena natpisa COLONI na poznatim kolonjskim fencicima ^A kasnije preobličena u neku vrst ljestava. Još dalje siže preobličjenje, koje nam se ukazuje na sjevero-francuskim kovanicama, prozvanim »type chinonais«. Od glave u profilu na kasnijim karloviškim kovanicama od Chateau Chinon-a preostao je najposlije samo nos, koji se je risao kao veliko okrenuto J, zatim nekoliko neopisivih kovrčica. Ko se hoće da osvjedoči o točnosti onoga, što rekoh, neka uzme u ruke Dannenberg-ovo djelo o njemačkim carskim novcima te neka isporedi svezak I, tabl. 15, br. 342 do 347, s tabl. 58, br. 1296, 1297, 1316, i Engel-Serrure-a Traité de Numismatique du Moyen âge, gdje će naći u svesku II, sl. 643, 723 do 729, 732—736 itd. izobila primjera ob onomu, što kazah. U našem je slučaju to zlo, što nam nije poznat dosele nijedan novac, koji bismo mogli sigurno označiti pralikom tako zvanih Emerikovih novaca. Novac nepoznata porijekla, koji je ovdje naslikan pod A pripada bez sumnje radi svoje brižnije izradbe i trostruko veće fine težine puno davnijemu vremenu nego li novci nagjeni u Žažviću, te je možda za 50 i više godina stariji od njih, ali i sam pokazuje jednake zagonetne znakove. Rašta bi i sam imao biti rgjavo shvaćeni preris svoga pralika. Ne bih ipak hotio prerano izgubiti nadu, da će se takav jednom naći. Jer i kolikogod smo bogati sredovječnim novcima, kad ih usporedimo sa sbirkama iz 18. vijeka, unatoč svemu tomu niko ne će htjeti utvrditi, da već poznamo sve kovanice sredovječne, koje su izmakle propasti, budući da bi ga doskora o protivnom mogli poučiti, novi novčani nabogjaji, koji nas neprestano iznenagjuju. Za sada smo dakako upućeni samo na posmatranje onoga što ostane na novčanom liku, kad se izluči ono što je promjenljivo, budući da još nemamo nagagjana pralika.

Kao stalno prije svega ima se smatrati E, koje uvijek na prvi pogled zaprema sredinu novčana lika izmegju dva žezla ili pruta. Stalni su nadalje V i carska jabuka, kojih se pak položaj i oblik ponešto promjenjuju, te su sad smješteni povrh E, sad ispod njega, sad se ukazuju uspravni, sad izvrnuti, kadgod nemaju krstića, koji ih opet kadi-kad resi itd. Stalan je napokon namještaj kratkih crta, koje su nalik na šindre, i to u novčanom polju na desno i lijevo od tako zvanih žezla ili štapa. Broj, krupnoća i položaj tih crta se mijenja, ali je jasno da su uvijek poredane u tri retka, koji stoje jedan povrh drugoga, što najbolje odgovara poredbi novčanog lika u sredini. Nema sad o tomu nikakove sumnje, da je uprav položaj slova E u sredini novčanog lika bio povodom, da se ovaj novac pripiše kralju Emeriku, za čije se je početno slovo mislilo, da se ima pred sobom, ali se takovo tumačenje ne može nikako pripustiti. Meni je prepustiti filozima, da utvrde, od koga je vremena ime ovoga kralja poprimilo nama danas uobičajeni oblik »Emerik«, i kako se njegovo ime izgovaralo u ustima njegovih mađarskih suvremenika. Dosta je ovdje to ustanoviti, da je kralj službeno činio pisati svoje ime u obliku HEINRICVS i da ga je u takovom obliku davao kovati na svojim novcima. Neke se samo usporede kod Ruppja otkriven novac tabl. V, br. 121, i tabl. XI, br. 308,

koji ima sprijeda ime u tri vrste *HE | NRIC | VS· a ostrag okruženo kolobarom ·ꝛ·, sa štampanim ispravama kraljevim po izvornicima, koje uvijek pokazuju ime Heinricus, dok se nahode oblici »Americus« ili »Emericus« samo u kasnijim prijepisima. Usprkos svemu tomu, sva je prilika, da novci sižu u svojem praliku do kralja Emerika-Henrika, pa da se upitni novčani lik ima shvatiti samo kao iskrivljeni oblik kraljevog imena. Ona tako zvana žezla nijesu dakle ništa drugo nego krivo shvaćeni krakovi velikoga H, na kojem je položeno E. Na jednak se način tumače crte nalik na šindre u polju pokraj H kao ostatci pismenih štapa, riječju: zagonetni novčani lik nije drugo nego monogram kraljeva imena Heinricus¹. Kako je bilo obličje monograma na isprvičnim komanima,

B.

C.

ne znamo; ali se može nagagjati po strogom paralelizmu, koji opstoji u poregaju pojedinih dijelova, da su stala po tri manja pismena u novčanom polju na desno i lijevo od velikog H, nadalje da je V sa nasagjenim odozgo krstićem kao kod br. 8 bilo sinjeto povrh E, a ispod njega pako izvrnuta carska jabuka. Po krakovima sličnim šindrama, koje ja tumačim kao ostatke pismenih krakova, daju se kadikad razaznati N ili V, ili se oni daju sastaviti u R. Obzirom na sve te prilike osnovani su bili narisi nagagjanog pralika te se donose pod B i C. B bi kazivalo već gotovo ispisano kraljevo ime i to spleteno HE i uz to na desno INR, a na lijevo ICQ, C bi naprotiv kazivalo kraćenicu HEINR·REX, V bi se imalo u oba slučaja razriješiti u Ungariae, carska bi se jabuka imala shvatiti kao obilježje kraljevske časti.

S ovim se riješenjem podudaraju povjesne vijesti, koje su nam sačuvane o Spljetu i njegovoj okolini. Spljet je, kao i drugi primorski gradovi dalmatinski, tijekom srednjega vijeka često mijenjao svoje gospodare. Sve do konca 9. vijeka pod bizantinskom vlašću, za tim pod hrvatskom, pokorio se prvi put 998 Mlecima. Od god. 1059 bili su opet hrvatski kraljevi gospodari ovoga grada, te tu vlast nad njim ostaviše u baštinstvo svojim prvim nasljednicima iz kuće Arpadovića, Kolomanu i Stjepanu II. Godine 1116 zagospodovaše Mlečani za kratko vrijeme Spljetom, a od 1125—1138 opet nešto dulje vremena gospodovahu s njim. Hrvatski je bio grad za arpadskih vladara od 1138—1168, istočno rimski nuzgredice 1166, pa opet od 1168—1180. Od godine 1180 do 1327 stao je Spljet kao dio Hrvatske pod ugarskim² kraljevima, ali su pak imali, naročito pri izmaku ovoga doba Pavao i Mladen knezovi bibrirski iz porodice Šubića gotovo suverenu vlast nad sjevernom Dalmacijom, od koje se je Spljet otimao mletačkom pomoći, dok Karlo Roberto pobijedi Mladena i povede u Ugarsku. 1327—1357 Spljet je bio mletački, zatim do 1390 pod vlašću ugarskom³, pak onda par godina pod vlašću bosanskom, a od 1394 opet pod ugarskom⁴. G. 1403 pretendnat na ugarsko prijestolje⁵ kralj Ladislav napuljski dade grad vojvodi Hrvoji, kojega potvrdi u vlasti Sigismund 1408, ali ga opet svrgnu g. 1413. Malo godina kasnije 1420 zavladaše Mlečani iznova gradom i zadržase ga u napredak u svojim rukama sve do propasti njihovog državnog bića za Napoleona.

¹ H zauzimalje i na drugim kovanicama, koje se pripisuju kralju Emeriku-Henriku, n. pr. kod Rupa, tabl. V, br. 122—124, 132, 135, znamenito mjesto na novčanom liku, ipak se ukazuje više ili manje dodacima promijenjeno.

² ³ ⁴ Rectius ugarsko-hrvatskim. — Op. Uredn.

⁵ Dodaj: hrvatski. — Op. Uredn.

Za ovaj povjesni prijedlog, iz djela hrvatski napisanog od prof. Klaića, zahvaljujem gospodinu profesoru dr. Brunšmidu u Zagrebu. Pojedini se brojevi godina potvrđuju podacima u ispravama kod Farlati-a *Illyricum sacrum III* i serijom upravitelja (serie dei reggitori di Spalato), spljetskih u »*Bullettino di Archeologia e storia dalmata*«, koja mi je bila pri ruci od g. 1273 do 1420 (Bull. IX, sl.). Što se tiče međutim položaja Šubića u Spljetu, primjetiti bi bilo, da se po popisima o upraviteljima spljetskim (reggitori di Spalato) spominju doista Pavao bibrirski od 1273—1277 kao knez spljetski (conte di Spalato) i njegov brat Mladen, od 1277—1301, ali se ne spominje mlagji Mladen, koga je Karlo Roberto zaslužnio 1322. U g. 1303—1322 dolazi pače neki Gjuragj (Giorgio) kao knez spljetski.

Čijoj se vladi u Spljetu imaju pripisati kovanice o kojima je sada govor? Odgovor je dosta tim otežčan, što novčano žažvičko blago nije sadržavalo nikakvih dodataka, koji bi dopuštali točnije odregjenje vremena. S toga smo upućeni na novčani lik i na opći dojam, što ga na nas čini ta kovanica. Hoćemo li se uputiti od slova E, koje stoji u sredini prestave, to bi mogli najprije pomisliti na bizantinskoga cara Emanuela Komnena, koji je bio gospodarem Spljeta od godine 1168—1180. Protiv takova tumačenja bilo bi to, što se car zove na svojim novcima Manuel¹, a još više to, što naš sitni novac ne pripušta nikakova utjecaja bizantinskoga ni po svojem liku ni po svojoj spodobi ni veličini. U toliko je to tješnje pristajanje uz ugarske kovanice, tako da su se do nedavno ovi sitni novci bez okolišanja držali za ugarske, te su se pripisivali kralju Emeriku-Henriku.

Ovaj oslon na ugarske uzorke lako se razjašnjuje kod kovanice, koja je, kao što smo vidjeli, ostala nepromijenjena kroz više desetaka godina, jer je Spljet iza smrti cara Manojila pripadao gotovo vijek i po k ugarskoj državi². Pa i na novčanom liku osakaćeno sačuvani monogram dopušta, da se zaključi na nekoga Emerika-Henrika, kao začetnika ove kovanice.

Spljet je, kao sijelo jedne od dalmatinskih nadbiskupija, imao je preko gradskoga neposrednoga područja sižuću veliku crkvenu, a za neko vrijeme i političku, znamenitost. Suviše znamo, da je kralj Emerik bio odveć odan crkvenom knezu Bernhardu, svojemu pregjašnjemu odgojitelju, kao što je i to poznato, da su njega uprav s toga Splječani izabrali 1198 za nadbiskupa, jer su se nadali, da će preko njega postići velikih probitaka za svoj grad³. U istinu je kralj Emerik, kao što javlja nadjakon Toma stari ljetopisac grada, uvijek štovao ovoga Bernharda kao oca. »*Quidquid ab eo archiepiscopus poposcerat absque aliqua difficultate impetrabat*«.

Sve je to skupa moglo potaknuti kralja Emerika-Henrika, da u Spljetu osnuje kovnicu novaca, koja je imala kovati novce pod njegovim kraljevskim imenom za obraćaj u južnoj Dalmaciji. Pri tom ostaje pitanje neriješeno, je li kovnica s početka bila kraljeva ili je odmah prepušteno gradu kovanje, budući da nemamo na žalost o kovnici novaca u Spljetu nikakvih vijesti u ispravama, pa ni gradski statuti ne daju nam nikakove obavijesti o vlastitu kovanju novaca, te smo s toga upućeni na sama nagaganja, koja se mogu da izvode iz osobina novaca. Kao što su se u Italiji novci bolonjski kovali više vijekova pod imenom cara Henrika VI, koji je gradu to pravo podijelio, ili novci grada Luke sa monogramom cara Otona III, tako se je zbilom i u

¹ Ime Krstovo glasi zaista na novcima cara Ivana Zimisceca: EMMANOYHA

² Trebalo je reći hrvatskoj državi. Op. ured.

³ . . . »elegerunt Bernardum in archiepiscopum suum et quia regi carus erat sperabant propter ipsum civitatis et ecclesiae multa commoda provenire«. To navodi Farlati III. 230 iz Tome Arcigjakkona »*historia Salonitana*«.

Spljetu, gdje je ostala kovanica novaca dugo vremena nepromijenjena, i ako su se gradu gospodari mijenjali. Sa starim gradskim biljegom i sa naslovom kralja njemačkoga Konrada II kovao je novce na priliku ne samo grad Genua od godine 1139 i kasnije njegovi vlastiti duždevi, nego takogjer i izvanjski knezovi, koji bi se dokopali vlasti nad njim, tako milanske vojvode iz porodica Visconti-a i Sforza-e, tako francuski kraljevi Karlo VI (1396—1409), Ljudevit XII (1499—1513), Franjo I. (1515—1522 i 1527—1528). S toga nije ni Spljet, koji je na neko vrijeme od 1180—1327 više po imenu nego u suštini pripadao Ugarskoj, bio prisiljen mijenjati uobičajenu i omiljelu kovanicu, tim više, što je grad, koji je znao sačuvati u svako doba veliki dio svoje autonomije, uvijek uzdržao formalno svoju svezu s Ugarskom. Tomu je dokaz, što se je ime kralja, koji je vladao, uvršćivalo u nadnevku u ispravama i službenim spisima, pače i u ono vrijeme, kad je neposredna vlast nad gradom bila i u tudjim rukama¹.

Jedno se ipak može sa sigurnošću ustvrditi: novci snabdjeveni monogramom kralja Emerika-Henrika kovali su se ne samo za kraljeva vladanja (1196 do 1204), već još mnogo decenija kasnije. O tomu raspršavaju svaku sumnju opstanak tolikih pečata i velika razlika u finoj sadržini. Malo se je po malo zatrla uspomena izvornom značenju novčanog lika, oponašanje je bivalo sve to nemarnije i gore, pismena su se na obje strane H razriješila u štapove bez sveze, popriječna je crta u H izočezla, te nije od nje ostala već odebela točka u sredini. Budući pako da su se već tada upotrebljavali kod izragivanja pečata maleni čakanci, to bi se napravili krakovi H trojstrukim utiskom krugljasta čakanca i dvojstrukim utiskom pravoctna čakanca, koji bi usput napravio udubine za pismene krakove. Na tu su ruku najprije nastala tako zvana »čvorasta žezla«, a kasnije »zašiljeni štapi«, dok se napokon nije zapustila stara nerazumljiva kovanica i zamijenila gradskim imenom. To se je jedva zbililo prije početka 14. vijeka, a po mojemu mišljenju stopro u doba nakon izumrća Arpadovića.

Grad je Spljet, kako je poznato, sačuvao vjernost Andriji III. kralju ugarskome. Karla su Roberta anžuvinskoga Spljećani, kad se je godine 1300 kao papin pretendanat na prijestolje izkrcao u Spljetu, dočekali sa svom počasti, ali ga namah nikako ne priznadoše za zakonitoga kralja. Grad se je držao neutralno u borbi, koja je brzo nastala, pa nije ni tada namjeravao otcijepiti se od Ugarske, ali je smatrao kraljevsko prijestolje za ispražnjeno, te se odlučio stopro na 22. kolovoza 1303, uslijed papine izjave, za Karla Roberta. Ja bih stavio promjenu gradske novčane kovanice u godine 1301—1303, za kojih datovane isprave spljetske nose zabilježeno: *Regno Ungariae sede vacante*, dok su inače nosile ime kralja ugarskoga. Ta se promjena sastojala u tome, što se je ispustio već nerazumljivi kraljev monogram »Heinricus«, te se zamijenio imenom SPALATINVS ili SPALATINO, koje je ujedno bilo oznakom novca i porijekla, dok se je u ostalom u kovanici stražnje strane sačuvala sveza s prošlošću.

IV.

Ako na koncu prikupimo posljedak cijelog istraživanja te umetnemo, što znamo o kovanju novaca u Spljetu, to nek bude najprije utvrgjeno, da su tako zvani Emerikovi novci spljetska kovanica i da bi se imali uvrstiti u vrijeme od 1196 do 1300 od prilike. Što je veća fina sadržina, što je brižnije izragjena novčana kovanica i što se više pri-

¹ Za god. 1200—1272 isp. Farlati-a Illyr. sacr. III, s. 233, 234, 270, 279, 280, 284, uz to kraljevske isprave n. n. mj. s. 229, 243, 246, 268, a za vrijeme od 1273: serie dei Reggitori di Spalato u *Bulletino di archeologia e storia Dalmata* sv. IX sl. Najviše upada u oči, da se spominje pače u godinama 1327—1357 najprije ime kralja ugarskoga, a za njim na drugom mjestu ime dužda mletačkoga.

miče nagagjanim pralikovim B ili C, to se ima pojedini komad uvrstiti u što starije vrijeme u obće. S toga su novci naprijed opisanih vrsti I—VIII za stalno stariji, nego li slijedeći IX—XI, a tim se podudara, što su se samo pojedini komadi našli naprijed spomenutih novaca I—VIII vrste (svega 85) usprkos mnogobrojnim pečatnim razlikama koje pokazuju, dok se našla 534 komada koji spadaju medju zadnje tri vrste IX—XI. Ove ćemo posljednje po vremenu kovanja morat staviti posve blizu godine 1300, osobito one X vrste, zastupane sa 465 komada, koji su bez znatnih pečatnih razlika, a pokazuju već finu sadržinu samo 90 dijela na 1000. Oni bi imali biti zadnji novci kovani s imenom »Emerik-Henrik«, te su zamijenjeni sa novcima mladjim po oznaci porijekla. Kratko vrijeme poslije emisije ove druge vrste novaca, možda u prvoj četvrti 14. vijeka, u koje vrijeme pristaje čudni talijanski oblik imena SPALATINO, bilo je možda zakopano ovo malo blago sitnih novaca, kojima smo se ovdje bavili, u razvalinama žažvičke bazilike.

Kovanice su sa gradskim imenom, kako je vjerojatno po neobično neznatnoj finoj sadržini, nastali po svoj prilici nakon godine 1300. Ovu tvrdnju podkrepljuje novčano blago nadjeno g. 1897 u Slatinama na otoku Čiovu, koje Bulić opisuje u *Bullettino di archeologia e storia dalmata* (sv. XX, s. 125). Izmedju 690 komada sitnih novaca s natpisom SPALATINO, koji su se na napomenutom otoku u najužoj blizini Spljeta našli, nahodi se samo jedan s natpisom SPALATINVS. Uza nje su se suviše našla kao dodatak i dva mletačka *piccoli-a* dužda Henrika (1192—1205) i Ivana Dandola (1280—1289) pa je po tom to novčano blago moglo bit zakopano istom nakon godine 1280 (Bulić misli nakon 1289). Je li se nastavilo kovanje ovih SPALATINO-novaca poslije nege su Mlečani grad zaposjeli, pitanje ostaje neriješeno, svakako pada u njihovo vladanje od 1327—1357 kovanje novaca s krstom i glavom sv. Dujma, koje je regbi puk zvao *basciolini* ako je prosto protegnuti zaglavak vijeća od 25. ožujka 1352 na ove novce (*Bullettino IV, 120: Quod fiat moneta, quae vocatur Basciolini*). Kako se je izvršio zaglavak općega vijeća od 11. listopada 1358, kojim se poticalo uže vijeće, da iznese prijedloge o krivom novcu (*sulla moneta falsa*), ne znamo (*Bullettino XV, s. 142*), pa su mi isto tako malo poznate vijesti iz isprava o kovanju novaca iz kasnijega doba. Zadnji novci, što su se u Spljetu kovali, jesu Hrvojini, što ih je Ljubić otisnuo u *Opisu jugoslavenskih novaca*, tabl. XVII, br. 19 do 27, pa ti novci po vojvodinu naslovu padaju u godine 1403 do 1413. Naprotiv držim za rijetke matapanane bana Mladena (Ljubić tabl. XVI, 4, 5), da nijesu spljetski proizvod, budući da se je grad, kao što je spomenuto, silno opirao njegovoj vlasti. Oni su nastali po mišljenju prof. Brunšmida gdje god u sjevernoj Dalmaciji, koja je bila u rukama Šubića, a ne u Bosni, kao što tvrdi Ljubić. Što se tiče žuto-mjedenih novaca, zvanih »bagattini«, koji su se kovali poslije godine 1420 sa slikom sv. Dujma i s mletačkim lavom, o njima nagagja prof. Brunšmid, da su se kovali u mletačkoj kovnici za Spljet.

Sredovječni nadpisi.

A. Nadpisi dubrovački.

Priobčuje Vid Vuletić-Vukasović.

(Nastavak. Vidi Broj 3. i 4. ovog časopisa, God. III.)

XVII.

✠ SĀPULTAR
A : ANDREA : DE
BONDA : CUM : O
MNIbus : suis ¹

Na zidu s lijeve strane riznice OO. Dominikanaca u Dubrovniku.

Obični vapnenjak omašten pepeljasto. Duljina okvira 0.35 m., vis. 0.20 m. Polje nadpisa dugo 31.5 cm., vis. 16 cm.

XVIII.

✠ S. DE. MAGIST
ER. MICHA. PETRAR
D ANTIVAR QVI FE
CIT. CLAVSTRVM
CVM OMNIb) SVIS²

Nadpis je u *klastru Male Braće* u Dubrovniku. Okvirić je dug 0.38 m., visok 0.26 m. Ukresan je na pilovu (pilastru) s južne strane, to prama pokrajnij-m vratima crkve.

Prof. G. Gelcich na str. 22. »Dello sviluppo civile di Ragusa ecc.« piše ovo samo: »L'artista che costruì il chiostro e forse anche l'ideò, fu un albanese, certo Michele di Antivari, di cui, in uno dei pilastri angolari, si legge l'epitaffio seguente . . .« — U

¹ Čita se:

† Sepultur
a : Andrea(e) : de
Bonda : cum : o
mnibus : suis —

U Liber Reform. spominje se neki *Andrija de Bonda* još iz god. 1301. do 1312. kao član vieća umoljenih (Mon. spect. hist. Slav. mer. Vol. XXIX. Mon. Rag. Lib. Ref. T. V. str. 8), među odvjeticima velikog dvora (Nav. dj. str. 39), kao nadglednik brodarne gradske (Nav. dj. str. 47—48), kao jamac Ilije de Bonda, solara (Nav. dj. str. 75) i kao zakupnik ribarnice za 280 perpera; ali je vjerojatnije, da se nadpis odnosi na drugog Andriju de Bonda, koji je 1423. god. bio konavoskim knezom (Monum. spect. hist. Slav. mer. Vol. XXV. str. 224). Op. Uredništva.

² Čita se:

† S(epultura) . de magist-
er . Micha . petrar
d(e) Antivar(i) qui fe-
cit . claustrum
cum omnib(us) suis

Ovaj su nadpis objelodanili još i Eitelberger (Die mittelalter. Kunst. Dalm., str. 342), T. G. Jackson (Dalm. the Quarnero and Istria, II. vol. str. 373), ali svi netočno, zato ga i ovdje ponovno iznašamo.

Op. Uredn.

Baru se XIV. v. pod Balsićima unapredila umjetnost, a to su bili većinom francuski majstori, kao što su i *Balsići* bili *francuski aventuriste*. O majstorima nam najbolje jamči ime čuvenoga kamenara iz XIV. v. *Antonija iz Viene* (u Delfinatu), što je razvio zanat na o. Korčuli za vlade gospode Balsića.

XIX.

✠ M . DCCC . X
XVIII . S . D
E . MAISTR
O . RADVN .
PETRARO .
FIOL . DE . BO
DETA . DV .
OMNIBVS .
SVIS .¹

U prof. G. Gelcicha na str. 22. »Dello sviluppo ecc.« god. je 1418., a ime je »ocu *Bogeta*, al' je na kamenu *Bodeta*, što je različito.

Nadpis je u Male Braće na istomu pilovu (s desne strane). Okviric je šir. 0.24 m., vis. 0.42 m. — Po svoj prilici ovi su se majstori *Arbanasi* najprije bili naselili na o. Korčulu, a u Dubrovnik su došli samo za poslom, jer se kamenarstvo od pamtivijeka razvijalo na onomu otoku.

XX.

S . D . VLACH
OTR . MILVR
OVID . BECHER
RO . DVN . OM
RIBI . SVIS .²

Okviric vis. 0.23 m., šir. 0.31 m.

Do ovoga je nadpisa otučen okviric, a kod okvira nadpis iz XVI. v.

¹ Čita se:

† M . CCCC . X
XVIII . S(epultura) . d
e . Maistr
o . Radun .
petraro .
fiol . de . Bo
deta . cu(m) .
omnibus .
suis .

I ovaj su nadpis objelodanili još i Eitelberger (N. dj. str. 342) i Jackson (N. dj. II. str. 373), ali svaki ponešto oskudno, pa ga zato iznašamo i ovdje. Op. Uredn.

² Čita se:

S(epultura) . d(e) . Vlach
ota . Milun
ovic . becha
ro . cum . om
nib(us) . suis .

Op. Uredn.

XXI.

S . DE . PRI
BISLAVI BO (? B)
GDANOVIC .
. MARANGON
. CON LI SUI .
. FRADELI .¹

Okvirić vis. 0·21 m., šir. 0·22 m. — Izpod okvirića je drugi okvir, te je u njemu oskočena targa, a uza nju za ures prekrasna oskočena *girlanda*.

Do ovoga je okvira drugi otučen. Uniže je oskočena targa (štit), a preko targe je ozgor, s lijeve put desne, ugnuta prečaga.

Još mi je ovdje spomenuti četiri otučena okvirića.

XXII.

S . D RADI (?)
MERCATANTE
FILIO D BOISLAV
I CUM OMNIBUS SUI
IS²

Okvir na pilovu sa sjeverne strane u *klaustru*. Okvir je vis. 0·19 m., šir. 0·30 m. — Na istomu je pilovu bio drugi nadpis, sad otučen.

XXIII.

✠ : S : D : MILOSLAV
O MERCATANTE FI
LIO D' MILDRUG CUM
OIB' SUI :³

Okvir je vis. 0·24 m., šir. 0·36 m — Do ovoga su okvira otučena četiri nadpisa

¹ Čita se:

*S(epultura) . de . Pri-
bislav Bo-
gdanovic .
. marangon .
. con li sui
. fradeli .*

Op. Uredn.

² Čita se:

*S(epultura) . d(e) Rade
mercatante
filio d(e) Boiosta-
u cu(m) om(ni)bus su-
is*

Op. Uredn.

³ Čita se:

† : *S(epultura) : d(e) : Miloslav-
o mercata(n)te fi-
lio d(e) Mildrug cu(m)
o(mn)ib(us) suis :*

Op. Uredn.

XXIV.

SĚPULTĚRĚ
D CIVCO FILI = Dživko
O D RĚDOSTĚ¹

Pločica šir. 0·37 m., vis. 0·31 m.

XXV.

✠ S · DCIJCŌ FI = Dživko
LIO DE RĚDO
SĚĚ CĚM ŌMNI
BĚS SĚIS²

Okvir (kod spomenute pločice) šir. 0·35 m., vis. 0·25 m.

XXVI.

✠ S DE SĚANĈĚ = Stanka
LIGĚRDĚR TILĚ
R CĚM ŽIXŌRI SĚĚ
RĚDOSLĚĚĚĚ CĚ
M ŌMNI BĚS S
ĚIS³

Okvir vis. 0·23 m., šir 0·32 m. — *Ligardar Tilar* ličio je i držao red na trgu te je s toga ovaj nadpis dosta znamenit za gradski život u srednje doba.

XXVII

✠ S · D · BRĚICO · FI
LII · DE STĚRE
RŌ · CĚM FRĚĈI = frati
SĚI · ČĚĚLĈĚ ·⁴ = Chalce

Okvir vis. 0·18 m., šir 0·30 m. Pločica je od sitnozrna vapnenjaka. — Ovaj je nadpis na suprotnoj strani *klaustura*, a do njega je drugi otučen.

¹ Čita se:	<i>Sepultura
d(e) Civco fili-
o d(e) Radosta</i>	Op. Uredn.
² Čita se:	† <i>S(e,ultura) d(e) Ciuco fi-
lio de Rado-
sta cum ōmni-
bus suis</i>	Op. Uredn.
³ Čita se:	† <i>S(epultura) de Stanca
ligardar tila-
r cum uxori su(a)e
Radoslaurae cu-
m omnibus s-
uis</i>	Op. Uredn.
⁴ Čita se:	† <i>S(epultura) . d(e) . Braico . fi-
lii . de Stane-
no . cum frat(r)i (sic!)
sui . Chalce .</i>	Op. Uredn.

B. Nadpisi šibenski.

Priobćuje F. Radlć.

1.

h///G	VIRI	Čita se:	<i>H. c viri</i>
IO · M̄ARCUS ·			<i>co(mes) . Marcus</i>
M̄EDICVS			<i>medicus</i>
DE S · IB̄ENICO ·			<i>de Sibenico .</i>
hOD OPVS H̄EDIT			<i>hoc opus fecit</i>
///ERI /// M̄ · MORIAM LI			<i>(f)eri i(n) m(e)moriam li . .</i>
ET PR̄O REMISIŌNE			<i>et pro remis(s)ione</i>
PĒO P̄TORVM			<i>pec(e)atorum</i>
M̄EO2 ·			<i>meo(rum) .</i>

Na sjevernom platnu crkvice S. Barbare, u glavnoj ulici šibenskoj, nedaleko od stolne crkve, oko 3 m. nad pločnikom je mala udubina, u kojoj je u visokom reliefu izklesana na vapnenastoj ploči sjedeća Bl. Gospa malo nagnuta k desnoj strani. Ona drži na lijevom koljenu djetića Isusa, koji pruženom desnicom blagoslivlja. Pred Gospom s lijeve strane kleči sklopljenim rukam gologlav knez Marko, liečnik šibenčanin, darivatelj spomenika. Nadpis je uklesan nad Markovom glavom, te je prilično oštećen. S druge je strane Gospe grb-štit sa penjućim se lavom u polju, poput onoga na umjetnički izklesanom i urešenom grbu tobož Šubićevom, koji mu je bio u susjedstvu na drugu stranu ulice, te je bio prodan barunu Rotschildu i na žalost izgubljen za Šibenik.

2.

Na nadvratniku kuće, sad Todeschini, sa sjeverne strane crkvice S. Grgura, po sriedi je trokutan grb-štit sa trakom u glavi. Oko njega je gotičkim slovima urezan nadpis, od kojega je otučena desna polovica. S lijeve piše:

Q Q Q Q V III	Čita se:	<i>MCCCCVIII</i>
DI · XI · M̄ARSE		<i>die . XI . mense</i>
AGVSTI		<i>A(u)gusti .</i>

S desne strane uz krnjatke slova urezano je još:

.... h̄AD · D̄OMVS · H̄EDIT
 ET EPI . . .

sto se čita:

.... *hac . domus . fecit*
 (N) *et epi(scopus?)*

3.

Na nadvratniku kuće do riznice crkvice S. Grgura je s jedne strane nadpis na traku:

V̄ERITE · POST M̄E
 PISC̄ATOR̄AS,

za tim dolazi plosnat luk na kojem je urezana riba, a na drugoj je polovici traka urezano:

.....
 VOS · H̄I · H̄I · h̄OMIN̄AM

a to se čita po tekstu Evangjelja Sv. Marka (Gl. I., st. 17.):

Venite post me, (et ego faciam) vos fie(r)i piscatores hominum.

U blizini ovog nadpisa su ostanci drugog otučenog sa god. 1408.

C. Nadpis u Lastovu.

Priobćuje F. Radlć.

✠ ANDO · · · · · MCCC
LII DOIM · BONA MAM
ORIE PRÆSBITER MÆRIE FI
LIVS S Z ARVLÆ GÆRIVIT
IA REGIT · ISTØ ORÆCVLØ (sic!)
AD ORORÆ D · VIRGIRÆ MÆRIÆ (sic!)

Čita se:

✠ *An(no) Do(mini) . MCCC .
LII Doim(us) . bon(a)e mem-
mori(a)e presbiter Marin(us) fi-
lius (quondam) d(ominae) Anula(e) Canivit-
ic fecit . isto oraculo
ad (h)onore(m) d(e) Virgine Mari(a)e*

Vidi se, da je nadpis sastavljen od slaba poznavatelja latinštine i po rieči *oraculum* (proročište) mjesto *ecclesia*, i po slovničkim pogreškama. Jasniji bi bio sadržaj, kad bi se ono *Doim* čitalo *Dominus* a ne *Doimus*. Nadpis je uzidan u timpanu ulaznih vrati crkve S. Marije usred sela Lastova, na istoimenom otoku. Pod nadpisom, a od istog komada izklesan je trokutan grb-štit, preko kojega su povučene dvie prečage koso ozgor desno put dolje lieve strane; medju ta dva pasa urezane su dvie ruže osmerolatične i liljan.

D. Nadpisi na Lokrumu.

Priobćuje F. Radlć.

1.

U pločniku pod trienom veličanstvenog dvorišta bivšeg benediktinskog, a sad dominičanskog, samostana Sv. Marije na Lokrumu uložena je nadgrobna mramorna ploča, duga 53 cm., široka 31 cm., na kojoj je urezan sliedeći nadpis iz XI. vieka:

† HIC REŖESCIT VI
TALIS ARCHIEPS · DO
MI THEODORI FIEVS
P̄TVI : AMA hVMILITP/ AM u svezi

Čita se:

*Hic req(ui)escit Vi-
talis archiep(iscopu)s . Do-
m(in)i Theodori filius
p(ro) cui : a(ni)ma humilit(e)r (ora)*

I ovaj je nadpis objelodanio prof. J. Gelcich¹, ali je izostavio križ u početku, svezu u četvrtoj brazdi i nije vjerno prenio točke, ni pokratice, i zato ga ovdje opet iznosimo. Vital je bio nadbiskupom u Dubrovniku od god. 1023.—1047., te je njegovim nastojanjem utemeljen samostan na Lokrumu.

¹ Dello sviluppo civile di Ragusa, str. 15.

2.

✠ PRO SE PRO FRV̄M REQUIE PARITERQ: PARENTVM.
| HOC VITVS PROCVLI FIERI FECIT ΩΩΩΩΩTVΩ.

Čita se: ✠ *Pro se pro fr(atr)um requie pariterq(ue): parentum.*
| *Hoc Vitus Proculi fieri fecit monum(en)tum.*

U drugoj su brazdi u svezi LI u rieči *Proculi* i TV u rieči *monumentum*.

I ovaj su nadpis već objelodanili: moj prijatelj Vid Vuletić-Vukasović¹ i prof. Jos. Gelcich², ali obadva nepodpuno. G. Gelcich je izostavio nadbiskupski križ (*crux astata*) pred nadpisom, pogriješio je interpunkciju, nije naznačio pokraticā, ni svezā, niti kazao koja su vrst slova. Vuletić je mjesto nadbiskupskog postavio prost latinski križ, nije opazio svezā i izdao ga je čisto gotičkim slovima XIV. vieka, dočim u nadpisu imaju gotički oblik tek slova M i N, E su uncijalna a jedanput je kapitalno, inače su sva ostala slova kapitalna; pa nadpis pristaje zato najbolje u XII. viek.

Taj je nadpis urezan na komad grobnog okvira od biela mramora u obliku praga duga 1·805 m., široka 0·405 m., debela 0·1 m. Vanjski rub praga je naskočen i urešen kvirom sastavljenim od žlieba i štapa sa tri pločice. Sam je nadpis dug 0·68 m., širok 0·19 m. Taj je spomenik spremljen, uz tolike druge, u prostoriji do dvorišta samostanskog.

3.

U istom gori spomenutom pločniku triema, do prvog nadpisa, umetnut je ulomak nadgrobnne ploče od siva vapnenjaka, dug 0·26 m., širok 0·19 m, sa gotičkim nadpisom:

✠ Ā · DĀ · PĀS
Q · D · SĀRV
BBĀ · QV · OI ·
B3 · SVIS ·

Čita se: ✠ *E(st) . de . Pas-*
q(ua) . d(e) . Saru-
bba . cu(m) . o(mn)i .
b(us) . suis .

Taj Paško (Pasqua) de Saruba ili Zaruba življase svršetkom XIII. i u prvj četvrti XIV. vieka, te je bio plemić dubrovački. Medju »passatores terrarum et vinearum« biran je god. 1303.³ Iste godine je članom velikoga vieća⁴. Na 20. svibnja 1304. »factus fuit ambaxiator ad dominum Andronicum Paleologum ad Spinarizam«⁵. Dne 28. rujna 1322. medju časticima izabranim od kneza Ludviga Morosini-a broje »Justiciarii: Pasqua de Saruba«⁶ itd. Paškini sinovi »Piznichus«, »Vale« i »Nikola« spominju se: prvi dne 12. travnja 1314.⁷; a druga dva, kao imenovani poručnici trgovačkih brodova, i to Vale dne 23. travnja 1313. na brodu Martina Korčulanina⁸, a Nikola dne 10. svibnja 1322. na brodu Dživa de Gostiva Dubrovčanina⁹. Spominje se dne 3. studenoga 1322. i Petar de Saruba, dakle njihov rodjak ili brat, takodjer kao poručnik na brodu vrsti »carrida« Nikolice »de Martinussio«¹⁰.

¹ „Старинар“ год. VI. књ. 2. стр. 60.

² Nav. dj. str. 16.

³ Mon. spect. hist. Slav. Mer. XIII. Mon. Rag. Lib. Ref. II., str. 301.

⁴ Nav. knj. str. 302.

⁵ „ „ „ 306.

⁶ Mon. spect. hist. Slav. Mer. X. str. 68.

⁷ Nav. knj. str. 58.

⁸ „ „ „ 25.

⁹ „ „ „ 61.

¹⁰ „ „ „ 71.

E. Nadpis s otočića Sv. Andrije kod Dubrovnika.

Priobćuje F. Radló.

Sa otočića Sv. Andrije prenešena su u gradski občinski muzej dubrovački, gdje se i sad čuvaju, dva ulomka praga nadvratnika. Ulomeci su široki po 16·7 cm, debeli po 15·5 cm.; jedan je dug 38 cm, drugi 54 cm. Gornja širja strana lica urešena je ploho-rezanom vijugastom lozom sastavljenom od dva prutka, koja u svakom zavoju nosi po tro- ili četverolatičan cvjetak. Na doljoj strani lica je urezan sljedeći nadpis. Na duljem komadu:

PORIB · P · BASILII · QDM · GI,

na kraćem:

GORII · hVMILIS · PORI · S · A

što se čita:

(*Tem*)porib(us) p(atris) . Basilii . (quond)am . G(re)-
gorii . humilis . p(ri)ori(s) . S(ancti) . A(ndreae)

Po obliku slova i po izradbi ureza nadvratnik potiče iz svršetka XI. ili početka XII. vieka.

F. Nadpisi iz Splita.

Priobćuje F. Radló.

1.

Na desnom dovratniku, sa strane otvora, velikih starorimskih ulaznih vrati sadašnje krstionice S. Ivana u Splitu urezan je ovaj nadpis:

† IN PROXIMO · ALTARI · BEATI · BATOLOMÆI
QVOD · CONSECRATVM · EST · PER · D · AND ·
REAM · ARCHIEPRN · M · C · C · LXXXIII DIE ·
XII · FEBRI · SUNT · RELIQVE · BEATORVM · BAR ·
TOLOMÆI · APOSTOLI · DOMNIJ · GERVASIJ ·
PROTHASIJ · LEONARDI · AGNETIS · ET ·
LVDIE ::

Nadpis ima sljedeće sveze: u prvoj brazdi AL i AR

- » drugoj » AN
- » trećoj » AR
- » četvrtoj » AR
- » petoj » AP
- » šestoj » AR.

Rezač je bez potrebe urezao pokracicu nad slovima AND-, pogrešno je urezao RQ mjesto QM pri kraju rieči *archiep(iscop)um*, a u rieči *Ba(r)t(h)olom(a)ei* na prvoj brazdi izostavio je slovo R. Na petoj brazdi u rieči *apostoli* urezao je R mjesto T.

Nadpis se čita ovako:

† In proximo . altari . beati . Ba(r)t(h)olom(a)ei
quod . consecratum . est . per . D(ominum) . And-
ream . archiep(iscop)um . M . C . C . LXXXIII . die .
XII . Feb(ruari)i . sunt . reliqu(ia)e . beatorum . Bar-
t(h)olom(a)ei . apostoli . Domnij . Gervasii .
Prothasij . Leonardi . Agnetis . et .
Luci(a)e ::

Pod triemom dvorišta samostana Sv Frana OO. Konventualaca na kraj mora uzidani su sliedeći nadpisi:

2.

Sa sjeverne strane:

1. ✠ QVA MISER EST ET ERIT ¶ GAVIDIA MVNDI ¶ERIT·
2. NAM SVĀ DVLCEDO DILĀBITVR ORDINE FEDO·
3. PRĒBET SVB MELLIS DVLCEDĪNĒ POCVLA FELLIS·
4. CVNTĀ RELINQVENTVR NEC PLVS HIC INVENĪETVR
5. NONE VIDES MVNDŪ MISERŪ ET IN OĪBV NVDVM·
6. OMNIBVS HOC LEO DICO· NE SE DENT INIMICO·
7. NAM SIC VIVENTES FACIT· ET MISEROS ET EĠĒTES
8. CORDIS IN AVRE REPONE· ME MORIENTE LEONE·
9. ABIECTO¶I· FORIS· GENO CARNĀLIS AMORIS·
10. DÑS LEO· d· ACĠTEF ISTŪ ELEGIT LOCŪ SVE ¶ETIS·
11. ¶ SE Z SVO FILIO STEPHANO AC SVIS OĪB̄ HEREDIB̄
12. IN QVO LOCO ET ¶SCIT SEPVLTVS· ANNO· D· OCCC·
13. XC· VI· MENSE DECEMBRI· DIE· XX·

U nadpisu su sliedeće sveze: na prvoj brazdi ND, QV

 > četvrtoj > TV
 > petoj > NV u rieči nudum.

Čita se ovako:

† Qua(m) miser est et erit q(ui) gaudia mundi querit.

Nam sua dulcedo dilabitur ordine f(o)edo.

Pr(a)ebet sub mellis dulcedine(m) pocula fellis.

Cun(c)ta relinquuntur nec plus hic invenie(n)tur

Non(n)e vides mundu(m) miseru(m) et in o(mn)ibu(s) nudum.

Omnibus hoc Leo dico. ne se dent inimico.

Nam sic viventes facit. et miseros et ege(n)tes

Cordis in aure repone. me moriente Leone.

Abiectoq(ue). foris. geno carnalis amoris.

D(omi)n(u)s Leo. d(e). Ac(ri)g(en)to f(ilius) istu(m) elegit locu(m) su(a)e q(ui)etis.

P(ro) se et suo filio Stephano ac suis o(mn)ib(us) h(a)eredib(us)

In quo loco et q(ui)escit sepultus: Anno. D(omini). MCC·

XC· VI· mense (sic!) Decembri (sic!). die· XX·

Nadpis je dug 47.5 cm., širok 29.5 cm.

Na južnom platnu triema su uzidana sliedeća dva nadgrobna nadpisa:

3.

✠ ISTĀ · SEPVLTVRĀ · EST · M
REGISTRI · MARCVLI · BARBARI
I · FILII · ?DAM · ZVITQRORIS · S
ARTORIS · ET ELEGIT · IAM · PR
O SE · ET SVIS HEREDIBVS · ET S
VOCATORIBVS · SVIS SVB ANI
S · DNI · O · CCC · LXIII · DIE · PR
IMA · MSA · SEPTEMBRIS 16

Čita se: † *Ista . sepultura est . magistri . Marculi . barberi . i . filii . (quon)dam . Zvttchonis . sartoris . Et elegit . eam . pro se . et suis . (ha)eredibus . et success(s)oribus . suis sub a(n)ni . s . D(omi)ni ⁰ M . CCC . LXIII . die prima m(en)se (sic!) . septembris*

Ploča je duga 45 cm., široka 31 cm.

4.

† HEC . EST SEPUL
TURÆ . RADICHI CO
///ITIS ///ERGÆDE . QU
Æ ELEGIT . PRO SE .
ET . SUIS . HEREDI
BUS . ANNO . D . M . CCC . AN u svezi.
LXXXII . DIE . II . IULII

Treća je brazda ponešto otučena, pa se sva slova ne mogu čisto da razabiru.

Čita se: † *H(a)ec . est sepul-
tura . Radichi co-
(m)itis ///erge(n)di . qu-
a(m) elegit . pro se .
et . suis . h(a)eredi-
bus . Anno . D(omni) . M . CCC .
LXXXII . die . II . Julii*

Ploča je duga 43 cm., široka 34 cm.

Crkva Sv. Stjepana Prvomučenika u Sustjepanu na Rieci dubrovačkoj.

(Sa slikama.)

Boraveći lipnjom t. g. u gružkoj luci, pruži mi se ugodna prilika, da, odazivljuć se u ljubaznom pismu izraženoj želji poštov. gosp. urednika ovoga glasila, uzmognem ne samo razvidjeti drevnu crkvicu Sv. Stjepana u Sustjepanu na Rieci dubr., nego i nacrtati à la vue tloris i udesiti nekoliko fotografičnih snimaka, te, kao zadužbine hrvatskoga kralja, nama osobito mile starine.

Crkvice sama vanjštine veoma je skromne; debelim slojem vapna je pobieljena, a da joj ne možeš ni iz vana ni iz nutra prepoznati traga kakovoj god rezbariji ili ti kojoj uspomeni njezine povjestnicom bez sumnje priznate starodrevnosti. Zvonik, sa tri mala zvona, namješten na lastavici crkvenog pročelja, jedini nije pobieljen. Njegov graditeljski pravilan sastav, koliko to mogu prosuditi, neće biti veoma star, kô ni zvonik sam, koji držim radije proizvodom zadnjih stoljeća.¹

Kako mi rekoše ljudi, koje nadjoh na okupu pred crkvom samom, popravljajuć mreže, što djeca igrajuća se pod granatim murvikom — bijahu koli u crkvi, toli i pred njom negda grobovi — nu tomu više ni traga. Tlo u crkvi i na ogradjenom dvoriću pred njom, novim je taracom »poljepšano«. Od starih nadgrobnihi ploča nekoje su upotrebljene bile kao gradivo za oniski zid, što no opasuje groblje na desnoj strani crkve (vidi sliku 3.), nekoje pak za ogradu maloga dvorića pred crkvom, ili kao klupe.

Spomenuti mi je od tih preostalih ploča dvije. Jedna što služi kao klupa nosi nadpis, a izpod nadpisa uklesano je nešto što bi se dalo svezti u sklad ili sa zanatom pokojnikovim (udica ribareva) ili sa njegovim prezimenom.

S · DEIIVAN
VDIŠAR · CHV
M · EREDIBVS
1477

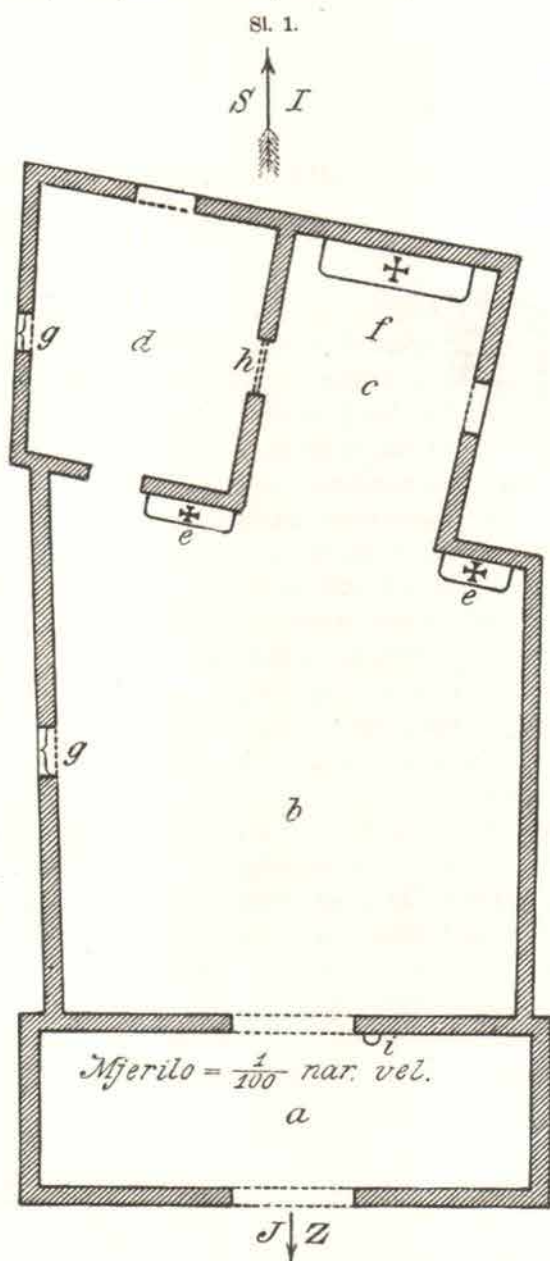
Čita se: *S(epultura) de Ivan Udičar chum ereditibus 1477.*

¹ Po slici sudeć ne može biti stariji od XVII. v.

Druga je ploča na groblju. Položena je na tlu, vidi se na njoj izklesana ruka, a vrhu nje luk i striela; nadpisa nema. (Vidi sl. 3.)

Imade jošte jedno groblje na strmom brežuljku iznad mjesta, a tamo po prilici 10 starinskih grobova sa velikimi na tlu položenim pločama¹, ali bez čitljiva nadpisa. Ovo je groblje napušteno, te služi sada samo za pokapanje od kužne nemoći umrlih.

Što se tiče prošlosti naše crkvice zadovoljit nam se je s onim viestima, koje je o njoj sakupio pošt. g. urednik ovoga glasila u krasnoj svojoj radnji »Razvaline crkve Sv. Stjepana u Dubrovniku«². Hrvatski kralj Stjepan I. (1035. do 1058.) pritisnut težkom i dugom bolešću, zavjetova se, da će popraviti i providjeti crkvu Sv. Stjepana u Dubrovniku. A kad Stjepan ozdravi, naredi, da se rečena crkva popravi, što bi za dvije godine svršeno. Malo zatim kralj Stjepan skupa sa svojom ženom Margaritom dodje u Dubrovnik i darova Dubrovčanom, valjda iz zahvalnosti za prijateljski doček, Župu, Brgat, dio Šumeta, Gruž, Rijeku i Zaton. Tom je darovnicom bio skopčan uvjet za Dubrovčane, da u svim rečenim mjestima, podignu po jednu crkvu na čast Sv. Stjepana. Dubrovčani sagradiše crkve, koje i dan danas obstoje, tako u Sustjepanu na Rieci kao i u Zatonu.

¹ To je dakle starohrvatska nekropola sa stećcima, koje bi trebalo podrobnije opisati. Uredništvo.

² „Starohrvatska Prosvjeta“, III. god., broj 1, str. 14—27.

Nećemo dakle pogrješiti, ako gradnju crkvice S. Stjepana u Sustjepanu na Rieci stavimo pod konac XI. v. — Nam Hrvatom mora da je crkvice S. Stjepana u Sustjepanu na Rieci dubrovačkoj osobito mila i draga, ne samo zato, što je nastala iz darežljivosti zahvalnoga hrvatskoga kralja, nego i zato, što je darovnica kraljeva obogatila dubrovačku malenu tada republiku razmjerno velikim zemljištem hrvatskim sa hrvatskim pučanstvom, predjelom,

Sl. 2.

koji obuhvativ i gruzku luku i Rijeku doista je u velike doprinašao k bujnom političkom i trgovačkom procvatu Dubrovnika.

A to neka zapamte svi oni, kojima bi trebalo da je jedino do logike i povjestničke istine!

U SPLJETU, na Petrovo 1899.

D. Preradović.

Dodatak.

Pošto sam u pramaljeću ove godine imao i ja prigodu, da pohodim ovdje opisanu crkvicu, gornjem opisu velevriednog našeg suradnika Preradovića dodati mi je sljedeće opazke:

Kako se razabire po priloženom tlorisu (sl. 1.), crkva sastoji od predvorja ili bolje popriečna pačetvorna narteksa (*a*), koji je niži i širji od same crkve, crkvene ladje (*b*), u obliku inosmjernjaka, te svetišta, kapele (*c*) pačetvorna oblika i do nje sa sjeverne strane prizidane riznice (sakristije *d*), raznosmjernjačkog tlorisa. Po sredini narteksova pročelja jesu ulazna vrata, prama njima na sred pročelja crkve ulaz u crkvenu ladju, koja je sa svetištem spojena polukružnim slavloukom. Na začelju kapele je naslonjen glavni

Sl. 3.

otar (*f*) u slogu visoke renesanse sa dva korintska stupa i dotičnim gredjem, te slomljenim frontonom. Na začelju crkvene ladje, do sjeverne i južne strane slavlouka, sa dva pobočna otarića (*e e*). Do sjevernog otarića sa strane evangelja je ulaz u riznicu. U kapeli su dva pobočna pačetvorna prozora, od kojih sjeverni (*h*) posreduje obćenje izmedju kapele i riznice. Na sredini sjevernog platna riznice i crkvene ladje je po prozor sa gotičkim lukom (*g, g*). U narteksu do crkvenih vrati je uzidana prosta mala kropionica (*i*). Nepravilnost crkvene ladje i njezina orientacija skupa sa narteksom od JZ k SI, dočim je

kapela okrenuta k iztoku, može se tumačiti tim, da kapela predstavlja možda stariji dio crkve, koja se kasnije istim smierom ne bi bila mogla produžiti, jer bi jugozapadni kut crkve bio došao do same obale rječine.

Ako na toj crkvi ne ima tragova ni starohrvatskim graditeljskim oblicima, niti se nahodi, osjem one ruke i luka sa strielom plohorezanih na stečku sa starohrvatskog groblja, koji je zaisto iz srednjega vieka, nikakovih ostanaka vajarskih uresa, koji bi poticali iz doba osnivanja crkve, ipak nam je sačuvan u njoj jedan slikarski spomenik velike zlamenitosti za povjest hrvatskog slikarstva. To je otarska tempera — slika na daski, retable ili triptih, koja je sad na sjevernom pobočnom otaru, a, pošto sadrži i sliku *S. Stjepana prvomučenika* naslovnika crkve, sva je prilika, da je ona u starije doba od iskona, pa sve do vremena pripogradjenja crkve resila glavni crkveni otar. U doba pripogradjenja crkve, nestalo je starinskog otara sa ciborijem, podignuo se novi u preporodnom slogu, pa se je morala ukloniti i stara otarska slika, koja za njega nije pristajala. Sreća jošte, što je primila, i ako drugoga reda mjesto u istoj crkvi, jer se tako sačuvala od neizbježive propasti; a to se ima zahvaliti jedino naslovnom svetitelju, koji je na njoj naslikan.¹

Taj je triptih vrlo riedak slikarski spomenik iz doba hrvatsko-romaničke umjetnosti. Daska je duga 1·10 m., a skoro isto toliko visoka. Po slabo izpaloj priloženoj slici (sl. 3.), vidi se, kako je sa dva tanka stupca, na kojima počivaju polukružni lukovi, ciela daska razdieljena na tri polja. Svete prilike su na zlatnu dnu. U srednjem polju prikazana je Bl. Gospa sjedeća sučelice k gledaocu. Ona je u zelenoj tunici, a ogrnuta je ružičastim palijem. Sjedi na zlatnoj skamiji, kojoj su jasno iztaknute nožice. Gospi su mala usta i tanak nos. Oko glave joj zelena povezača, a pokrivena je rumenkastom koprenom iste boje kao i palij. Nabori na Gospinom paliju naznačeni su crnim crtama, po kojima su i osjeni na njemu postignuti. Pod nogama joj crljen oblušast jastučić, a obuvena je takodjer crljenim sandalima zlatom rabeskovanima. Na lievom koljenu Gospinom sjedi djetić Isus oblačen u bijeloj tunici, a ogrnut zlatnim palijem, kojega mu kraj pada sprieda niz lievo rame. Podignutom desnicom blagoslivlje po iztočnu, t. j. sduživši palac i prstenac, a pruživši ostala tri prsta. U prignutoj doli spuštenoj ljevici drži smotan bieli volumen zakona. Gospi i Isusu je oko glave po okružan kotur svetinje. Pruženu desnicu naslanja Gospa Isusu na desno rame, lievu na lievo, držeći ga izpod palija. Oko Gospine glave stoji desno i lievo crljenilom napisano pokraćeno grčko ime Bogorodičino

MP ΘΥ

to jest ΜΗΤΕΡ ΘΕΟΥ.

¹ Bit će i bratovština S. Stjepana, osnovana prije obnovljenja velikog otara (1455 god.) (Prof. G. Gelcich: Dello sviluppo civ. di Ragusa, str. 32) dosta dopriniela k sačuvanju zlamenitog triptiha.

Na desnom polju (lievom gledaoca) je stoječke naslikan Sv. Stjepan prvomučenik glavom u tri četvrtine lica okrenut prama Gospi. Odjeven je u djakonskoj odeždi, a glava mu postrizena svećeničkom tonsurom — *Alba* je na njemu biela; duga dalmatika modrušasta, rabeskovana sa crljenim cvjetovima. Obuven je crljenim bječvama i otvorenim zlatnim sandalima. Na grudima i više skuta dalmatike Sv. Stjepana su dvie male pačetyorne, dvaput širje nego više sličice zlatom naslikane. Svaka od njih sadrži po sliku poprsja Sv. Vlaha. Na gornjoj je sveti parac dubrovački u pontifikalnom odielu sa mitrom i okružnim koturom svetinje oko glave. Na dvor pruženom desnicom blagoslivlja, a ljevicom drži biskupsku štaku. Svetac u donjem okvirieću zlatnom blagoslivlje takodjer kao Isus na istoj daski, ali mu je u ljevici grad Dubrovnik predstavljen po samoj jednoj crkvi, na kojoj se vidi kube i visok zvonik nad pročeljem, pa je sva prilika da ona predstavlja trešnjom 1667. godine razrušenu staru dubrovačku stolnu crkvu. Na glavi mu biskupski klobuk sa gajtanom vezanim na prsima. Brada mu je duga, a na sličici gornjeg okvirieća pokraćena. Na donjoj sličici je Sv. Vlaho ogrnut velikim plaštom sa obilatim naborima. Oko glave Sv. Stjepana je okružni nimbus te do nje s jedne i s druge strane grčki nadpis

t. j. ο αγιος στέφανος.

U podignutoj desnici drži gornje krajeve triju lančića srebrnog kadijnika okruglasta oblika sa onizkim čunjolikim poklopcem. U ljevici drži svijenu ladjicu za tamjan, takodjer srebrnu. Preko bila lieve ruke postavljen mu je uzak naručuk (*manipulus*) biele boje. Na njemu su utkana tri crna križa, a pri dnu svakog kraja vise mu po dvie kratke biele kite. Medju svečevim nogama je naslikan jedan kamen, a desno i lievo opet po jedan. Na lievom polju triptiha je stoječke naslikana prilika Sv. Ivana Evangjeliste. On je okrenut put desne strane prama Gospi. Ima punu bielu bradu. Oblačen je u zelenoj tunici, bosonog, a ogrnut bledoružičastim palijem, koji mu je prebačen preko lievog ramena i lieve ruke. Obiema rukama drži otvorenu knjigu Evangjelja sa grčkim nadpisom:

ΕΝΑΡΧΗ	ΛΟΓΟΣ
ΗΝΟΛΟΓΟ;	ΤΟΧΗΝ
ΚΜΟΛΟΓΟ;	ΝΑΡΧΙΗΡ
ΗΝΠΡΟC	ΤΟΝ ΠΛΗ
ΤΟΝΚΑ	ΤΑΙΑΥΤ
ΟCΗΝΟ	ΕΓΕΝΕΤΟ

Knjiga ima crljen rez. Svecu do nogu stoji na zemlji simbolički crni orao glavom prama njemu okrenutom i sa okružnim nimbom oko nje. Nad glavom Sv. Ivana je nadpis:

ἍΓΙΩΘ' ΗΕ ὈΛΟΓΟ;

t. j. ο αγιος ιωαννης θεολογος (Sveti Ivan Bogoslov).

Kušat ćemo sad da odredimo doba, iz kojega bi mogla poticati opisana otarska slika.

Na slici, koja ipak pokazuje očite tragove borbe između bizantinskog slikarstva i novog romaničkog smiera u umjetnosti, opažaju se mnogobrojne značajke bizantinske škole. Gospa nosi vas tip bizantinski. Nos njoj uzak, poveći joj prostor među ustima i nosom, usta osobito malašna. Cielo joj lice pravilno jajasto, dugo i široko, na tanku, gori užem, vratu. Tunika joj zelena, palij ružičast, po običaju bizantinskom. Na bizantinsku je i zlatan palij na Isusu, koji i blagoslivlje na bizantinsku složenim prstima. Što se tiče grčkih nadpisa i zlatnoga dna na slikama, opazit je, da su se i u zapadnjačkom slikarstvu sačuvali i do kasnijeg doba. Tako se pomiešani vide grčki i latinski nadpisi na mnogim bizantinujućim mozajicima u zemljama bivšeg normanskog kraljestva u Siciliji, a osobito u crkvama u Palermu i njegovoj okolici iz XII. vieka. Na našoj daski jesu slova i toliki motivi grčki, ali je liturgički ornat na slici Sv. Stjepana latinski. Djakoni iztočne crkve ne nose naručnika (manipulus, sudarium), niti ga grčka liturgija u obće poznaje; očito je dakle, da je naša daska naslikana po duhu i obredu svete rimske crkve. Naručnik Sv. Stjepana zaslužuje našu osobitu pažnju. Po Weissu¹ ustanovljena je poraba naručnika, kao sastavne česti liturgičnog ornata, navučena oko lieve ruke, tek u XII. vieku, dočim da se prije toga, od IX. vieka unapried, nahodi na slikama sad na desnoj sad na lievoj ruci. Nego čini se, da se je već i u XI. vieku ustanovila bila poraba naručnika, jer nahodimo u jednom misalu iz XI. vieka, u kraljskoj dvorskoj knjižnici u Monakovu, minijaturnu sliku cara Henrika II., gdje caru podupiru lakte dva sveca u misnom odielu, svaki sa naručnikom preko lieve ruke². Isto tako na slici otara u jednom benedikcionalu XI. vieka u kneževskoj Wallersteina-ovoj knjižnici u Mayhingenu³ biskup i djakon nose po naručnik, oba dvojica preko lieve ruke. Sva ta četiri naručnika su uzka, jednake širine u svoj duljini i narešena su pri dnu tankim rojticama. Onaj u spomenutog djakona ima još utkana po tri križića na svakom kraju, kao god i naručnik našeg svetog Stjepana, koji je takodjer uzak i jednako širok od jednog do drugog kraja. Kasnje-sredovječni naručnici su kratki, te imaju razširene

¹ Kostümkunde, II. Abschn., III. Abthlg., str. 671.

A. Springer: Handbuch der Kunstgeschichte II., Mittelalter, str. 131.

Dr. And. Schmid: Der christliche Altar, str. 209, sl. 31.

krajeve¹, kao što se i dan danas običavaju. Sudeć dakle po obliku naručnika na našoj daski, ona bi mogla lahko poticati baš iz doba postanka same crkve.

Kadionik u ruci Sv. Stjepana je pravi anahronizam, jer je kadjenje u kršćanskoj crkvi uvedeno tek u 4. vijeku². Nego se taj anahronizam nahodi i na bizantinujućem mozajiku u crkvi u Monreale kod Palerma³ iz XII. v., a opetuje se u samom Dubrovniku na srebrnom pozlaćenom krstu sa komadom sv. drva Križa, koji se čuva u kapeli svetih Moći u stolnoj crkvi, na kojemu je s jedne strane na kraj lievog kraka predstavljen »Sv. Stjepan prvi mučenik, koji nosi kadionik«⁴. Kadionik na našoj daski ima romanički oblik, pa bi mogao poticati iz doba od XI. do XIII. vijeka. Do XII. vijeka ne ima traga ladjicama za tamjan⁵. Do toga doba spremao se je tamjan u malim posudicama okružno ili jajasto valjastim srebrnim, zlatnim ili bjelokostnim, kao što i od riedka kamenja, kao n. pr. od oniksa⁶. Po ladjici sudeć ne može naša slika da bude starija od XII. vijeka.

Od pravih bizantinskih slika razlikuje se naša daska i po tomu, što na njoj boje upotrebljene za lica i ruke niesu odveć tamne ni potamnjele, nego prilično svietle; što lik Sv. Stjepana nije posve ukočen, već pokazuje nešto pokreta i života. Ipak slika ne može nikako da pristane u XIV. vijek, ni rad oblika naručnika, ni kadionika, ni radi pomanjkanja svakog osjena i vlastitog i projektovanog na susjedna tjelesa i na tle. Sve o sve uzeto, može ona da pristane najbolje u prvu polovinu XIII. vijeka, t. j. u doba borbe medju bizantinskim slikarskim tradicijama i novim duhom, koji se je bio počeo unašati za doba cvatnje romaničkog sloga.

Kako su u Italiji tekom XII., XIII. i XIV. vijeka djelovali toliki grčki slikari, tako je posve lako vjerojatno, da su neki od njih živili i po hrvatskim primorskim gradovima, a navlastito u bogatom Dubrovniku, pa uz njih, da su se, kao i u Italiji, odgajali njihovi slikarski nasljedovatelji, koji su pak bizantinsko slikarstvo mal' a malo prilagodjivali zapadnjačkom romaničkom ukusu, a, u crkvenim slikama, i rimskom obredu.

One opisane dvie sličice poprsja Sv. Vlaha u zlatu na dalmatici Sv. Stjepana, koje su izvršene posve pravilno po načelima već preporodjene umjetnosti potiču najdalje iz druge polovine XV. vijeka i mogu bit bile dodatke po naručbi bratovštine Sv. Stjepana.

U KORČULI, o Svim Svetima 1902.

¹ Dr. H. Otte: Archeol. Wörterbuch, str. 154.

² J. E. Wessely: Iconographie Gottes und der Heiligen, str. 375.

³ Stj. kan. Skurla: Moćnik stolne crkve dubrovačke, str. 56.

⁴ Dr. B. Dudik: Neueentdeckte Fresken etc. zu Rom, str. 8.

⁵ H. Weiss. Nav. dj., II. Abschn., III. Abthlg., str. 771.

Tragovi crkvice na Lopuskoj glavici u Biskupiji kod Knina.

(Sa slikama.)

Još god. 1888 izvješćivao je pokojni O. Stj. Zlatović u »Viestniku hrv. ark. društva« u Zagrebu, da je kninsko starinarsko društvo one godine pokušalo iztraživanje, da je našlo »temelje sgrada, komade ornamentike, sedre i cigle«¹ na Lopuskoj glavici u Biskupiji. Ta se glavica, od rusa željezovitog pješčenika, podiže u sred Kosovog polja, a na njezinom vrhu, između ruševina, izkopani su temelji dugoljaste crkvice završene polukružnom apsidom, koje se ovdje vidi tloris. Crkva je bez apside iznutra duga 9·8 m., široka 3·1 m., polumjer apside iznosi 1·2 m., zidovi su debeli po 1·2 m., pa se razumije, da su to sami temelji, a još je i po obilnosti sedre razumjeti, da je crkva bila posvodjena.

Kameniti uresni ostanci, nadjeni među ruševinama i preneseni u naš »Prvi muzej hrvatskih spomenika« u Kninu, dokazuju, da je crkva bila obkrbljena liepom ogradom svetišta i otarom sa kamenitim ciborijem, a sve to da je u slogu hrvatsko-bizantinskom bilo urešeno bogatom plohorezbom. Sliedi njihov opis.

Br. 17.² Ulomak gornjeg ugla nadstupine, na kojem su sačuvane same dvie volutice (zavojice) i pod njima prost malo savijen list. U mojoj razpravici o »hrvatsko bizantinskim nadstupinama Prvoga muzeja hrvatskih spomenika« tiskana je slika ovog ulomka pod br. 30,³ i ondje nije opisan. Svakako pripada šestoj ondje opisanoj skupini nadstupina. Visok je 15·5 cm.

Br. 28. Opisan je taj ulomak nadstupine u gori spomenutoj razpravici i naslikan pod br. 37. Visok je 24 cm., šir. 28 cm., a nadjen je dne 17. kolo-

¹ Vidi moje „Izvešće o radu „Hrv. star. društva u Kninu“ itd. str. 41.

² Ti se brojevi nalode na slikama dotičnih komada.

³ Vidi ovog časopisa God. I. Br. 4, str. 208.

voza 1888. Pripada četvrtoj ondje postavljenoj skupini nadstupina hrvatsko-bizantinskoga sloga. Sačuvan joj je donji niz lišća, ili bolje njihovih peteljaka, koje su šesteroprutno narezane, a plojke im sastoje od tri akantusova zubića. Prutci peteljaka su izpod plojke spojeni vodoravnim prutkom. Premjer donjeg diela te nadstupine iznosi 17·5 cm., a po sriedi ima ostatak okomito provrćene rupe za čiviju. Taj ulomak nadstupine, kako sam iztaknuo na navedenom mjestu, spada, sa onim iz bazilike Sv. Marije u Biskupiji,

iz Koljana i iz Kapitula kod Knina, među najkarakterističnijim elementima hrvatsko-bizantinskoga sloga, dapače tih jedanaest dragocjenjenih ulomaka sačinjavaju glavni dio temelja, na kojem se osniva razvitak pojma o hrvatsko-bizantinskom graditeljskom slogu, o kojemu učeni svijet nije još upućen,

jer se nije još ozbiljno obazrio na njihov stilistično dotjeran i samostalan sustav.

Opisana dva ulomka pripadaju dakle dvjema različitim nadstupinama; jedna je mogla pripadati stupu sa ulaza u svetište na pregradi, a druga jednomu od stupčića ciborija iznad otara.

Br. 21. Ulomak trokutnog tegurija otarskog ciborija. Visok je 32 cm., širok 28·5 cm., debeo na naskočenom okviru timpana 11·5 cm. Odsječena mu je sredina, pa mu ostaju tek tragovi kosih strana timpanovog okvira, koji se podiže nad plohom timpana i vanjskog obruba za 3·5 cm. Taj je okvir profilovan na pločicu i četvrtkružan grljak, na kojemu su bili vrlo plitko ploharezani slomljeni polukružni poluzlovi kao na mučskom Branimirovom spomeniku,¹ na Budimirovom u Kuli Atlagića kod Benkovca² i na teguriju bazilike na Stupovima u Biskupiji.³ Vrh tegurija je vodoravno odsječen te ima po sriedi rupu sa premjerom od 2·3 cm. duboku 4·5 cm., probivenu za primanje okomite čivije, s kojom se je imao pričvršćivati nad njim stojeći križ ili kakav drugi akroterni završni

ures. Izvanjski rub je urešen ploharezanim pojedinim kukama, od kojih su s jedne strane sačuvane četiri, s druge tri.

¹ Vidi „Rad“ jug. ak. zn. i umj. knj XXVI članke pok. prof. dn. S. Ljubića i dra. F. Račkoga sa slikom.

² Vidi u mojem članku u ovom časopisu god. VI. Sv. 1 i 2., str. 50-51.

³ Vidi u mojem članku u ovom časopisu god. VI. Sv. 3 i 4, str. 71.

Br. 23. Ulomčić s lijeve strane timpana tegurija s otarskog ciborija ili ulaza u svetište. Na njemu je sačuvan rep i noga pauna, koji je bio ploho-rezan na timpanu tegurija s desne strane križa, kao na tolikim staro-hrvatskim opisanim trokutnim tegurijama.¹ Taj rep sastoji od srednje badr-ljice, te simetrično položenih kosih resica. Više repa opazaju se tragovi krila.

Br. 24. Ulomčić s lijeve strane timpana drugog tegurija s otarskog ci-borija ili ulaza u svetište. I na njemu je sačuvan rep, komad krila i noga plohorezana pauna s desne strane križa kao i na ulomku br. 23.

Br. 30. Ulomak bridnjasta četverostrana pilova (pilastra), širok 31·5 cm., debeo 30 cm., visok 32·5 cm. Na tri strane je urešen ploho-rezanim uresom u četvornom polju. Na prednjoj strani sastoji taj ures od spleta troprutasta kruga sa dva, smjerom dvokut-niča četvorine, unakrst spletena zatvorena komada troprutasta traka. Uresi na desnoj i lijevoj strani su otučeni i izlizani, ali se ipak razabire, po nekim ostancima tih uresa, da je i na te dvie strane morao biti po svoj prilici ploho-rezan ures u četvorini istovjetan sa onim opisanim na prednjoj strani. Taj je komad, s gornje i donje strane okrnjen, mogao služiti i za podlogu kropionici, krstionici, križu ili kakvu stupu, pa i stupu za otarsku trpezu.

Br. 19 i 22 su ulomci plutejâ (pločâ) sa ograde svetišta. Br. 19 je debeo 13 cm., dug 42 cm., širok 21 cm.; br. 22 je debeo 10·5, dug 21 cm., širok 10 cm. Ures plutejnog polja, koje je bilo zarubljeno pločicom, vidi se, da je sastojao od ploho-rezana hasurasta pletera dvo-jakih, usporednih, troprutastih unakrst postav-ljenih trakova, kojih četverostruka križališta stoje u sredini međusobom okružnim uzlima vezanih također troprutastih krugova.

Brojevi 18, 25 i 26 jesu ulomci triju srodno urešenih pragova zar nad-vratnika sa ulaznih vrati ili grede nad pregradom svetišta. Komadi 18 i 26, sudeć po simetričnom položaju kukâ, mogli bi poticati jedan s lievog, drugi s desnog kraja istog praga nadvratnika, ili grede s jedne i druge strane ulaza u svetište. Br. 18 širok je 21 cm., debeo 10 cm., dug 21 cm. Lice je ploho-rezanim uresom podijeljeno na tri pojasa, koji su naskočenim prutcima medju sobom razstavljeni. Dolnji je pojas ravan, te je na ostalim dielovima mogao

¹ Vidi u mojim člancima: „Viestnik hr. ark. dr.“ God. XI. Br. 3. str. 65 — „Starohrvatska Prosvjeta“ God. I. Br. 2, str. 76. — God. III. Br. 2, str. 51 i str. 55. — God. V. Sv. 3 i 4, str. 118. — God. VI. Sv. 3 i 4, str. 71.

primiti nadpis. Srednji pojas sastoji od niza troprutastih lukića. Gornji pojas, koji zaprema preko polovice visine lica, urešen je 45° lievo nagnutim kukama na samostalnim dugim dvoprutastim držcima. Sačuvana je tek jedna kuka i delovi od tri držka. Br. 26 dug je 29 cm., širok 21·5 cm., debeo 10 cm.

Dolnja mu je polovina ostrugana i izlizana, pa je mogla po sriedi sadržavati i plohorezane naskočene lukiće poput ulomka br. 18, a da su oni propali. Gornja je polovina urešena desno nagnutim kukama iste vrsti kao na br. 18. Sačuvane su četiri kuke. Br. 25 je dug 35·5 cm., širok 20 cm., debeo 9 cm. Dolnja polovica lica mu je ostrugana i izlizana, pa je možda sadržavala još kakav ures poput ulomka broj 18. Na gornjoj polovici lica

sačuvan je niz slobodnih dvoprutastih kuka na neobično tankim držcima. Ima pet sačuvanih kuka i tragovi drugih dviju.

Br. 27 i 29 su ulomci velike pozidne lezene ili pilastra. Br. 27 je visok 31·5 cm., širok spreda 29·5 cm., sa stranā 33 cm. Urešen je na tri strane kao i ulomak br. 30. Sprieda je bila plohorezana pletenica, koja je skoro sva izlizana. Na lievoj i desnoj strani su plohorezane četverostruke pletenice troprutastih trakova, koje se prepliću sa slobodnim troprutastim krugovima. Br. 29 je visok 25·5 cm., širok 29 cm., debeo 23 cm. I njemu je na licu plohorezan početak iste pletenice kao na obedvie strane ulomka br. 27. Izpod toga mu je na ravnu polju urezan krug, a preko njega križ.

Sudeć po opisanim uresima na sačuvanim ulomcima, crkvice na Lopuškoj glavici potiče iz IX veka.

F. Radić.

Dva rukopisna evangelijara u Trogiru.

U riznici bivše stolne, a sad sborne, crkve Sv. Ivana u Trogiru čuvaju se dva rukopisna evangelijara pisana gotičicom na kvieru. Radi kratkoće vremena, ja sam ih tek površno pregledao. Upadoše mi navlaš u oči u jednom i u drugomu evangelijaru iluminovana početna slova sastavljena od pletenih trakova.

Jedan je evangelijar vezan u tvrdim koricama, koje su okovane srebrnom pločicom. Dug je 25 cm., širok 18 cm., debeo 2·4 cm. Srebrna pločica prednje korice urešena je pozlaćenim poprsjima dvanaest apostolâ razdijeljenih u tri reda; u svakomu po četiri Imena apostolâ pisana su gotičkim i kapitalnim majuskulama. U prvom je redu Petar, te

ΚΑΝΔΡΕ	.. ΟΥΚΗΘ	Jakova starijega
ΕΥΣ	ΛΟΜ	ime je nečitljivo
	Ε ..	

t. j. *Andreeas (Bar)tholome(us).*

U drugom su redu:

ΙΟΗΑΝΝΕΣ · ΜΑΤΘΕΥΣ · ΜΑΤΘΙΑΣ · ΘΡΟΜΑ

t. j. *Johannes · Matheus · Mathias · Thoma.*

U trećem redu su:

ΙΑΚΟΒΟΥΣ · ΣΙΜΟΝ · ΙΥΔΑΣ · ΦΙΛΙΠ

t. j. *Jacobus · Simon · Judas · Philip(pus).*

Pošto je predstavljen Juda i njegov zamjenik Matija, to taj Juda apostol nije Juda Iskariot, nego Juda Tadej.

Svaki apostol ima oko glave kotač svetinje, po dno kojega izlazi prednja strana orla sa kotačem svetinje takodjer oko glave. Nabori haljinâ su dosta naravski i neslomljeni, ni ne ukočeni. Sve su glave okrenute u $\frac{3}{4}$ profila. Pri svršetku knjige početna slova nisu iluminovana, jer iluminator nije bio još dovršio svoj posao. Pismo je crno; samo su neke rieči napisane crvenilom.

Zlameniti su spleteni uresi nekih početnih slova. Prazni prostori medju kutima i oko križalištâ pletenicâ urešeni su malim kružićima sa piknjom u središtu. Osobitom su pomnjom urešena početna I u rieči *In diebus*. U jednomu je dijagonalno prekršten trak, kojega se četiri kraja spajaju u jedan komad preko četiri poluuzla, poput onih na uzlovitim pletenicama naših

staro-hrvatskih kamenitih spomenika. Drugo I je sastavljeno od jednog zavtorenog traka, tako da je u dnu uzao, pa dvie strane teku uporedo do polovice visine, a onda zavrnuvši se na zamke pravi krasnu četverostruku pletenicu, koja prikazuje tri dvostruke pakružnice. Treće jedno I sastavljeno je od podvostručena traka, koji se lomi i prekrštava na četvorine, a preko križališta spleten je sa slobodnim krugovima. Kraći donji kraj traka završuje u list djeteline, drugi dulji na zavrnutu ptičiju glavu, koja kljunom obuhvaća isti trak. Četvrto je I rastavljeno takodjer od četverostruke pletenice, od koje se dva traka savijaju valovito i medju sobom križaju, dočim se druga simetrična dva s njima spliču, ali su im valovi tako plitki, da se niti ne zahvaćaju po sredini širine pletenice, kako je to na sličnoj u kamenu urezanoj troprutastoj pletenici u Staroj Mili (Muggiavecchia) kod Trsta,¹ nego se svijaju zahvaćajuć valove prvih dvaju trakova. Ima pak jedno I sastavljeno od zmaja i dva traka, koji se spliču u trostruku pletenicu. Poput ptičije glave na dnu trećeg opisanog I svijja se zečja glava u dnu uzlovite pletenice, urezane na licu pilastrića sa starohrvatske bazilike S. Marije u Biskupiji kod Knina.²

Drugi je evangelijar prosto uvezan, visok 26 cm., širok 16 cm., debeo 3-6 cm. Na njegovim su stranicama uži rubovi neg na prvomu, i manjim je gotičkim slovima napisan. I u njemu ima nekoliko početnih slova urešenih pletenicama, ali su bojadisana modro, zeleno, crljeno i žuto. Jedno slovo svršuje u dnu Salamunskim slovom (pentagramom). U kutovima i oko križališta pletenicâ isti su mali kolobarići sa piknjicom u središtu kao i na prvo opisanom evangelijaru.

Ova dva evangelijara potiču od prilike iz XIV vieka.

Po Guvinovim drvenim vratnicama stolne crkve u Spljetu iz prve polovine XIII vieka, gdje su razni okvirići opervaženi raznovrstnim pletenicama, kao što i po uresnim slovima trogirskih evangelijara, može se razumjeti koliko je u našem narodu i nakon XI. vieka ostao bio uvriežen motiv pletenicâ.

¹ T. G. Jackson. Dalm., the Quarnero and Istria. III. sv., str. 373.

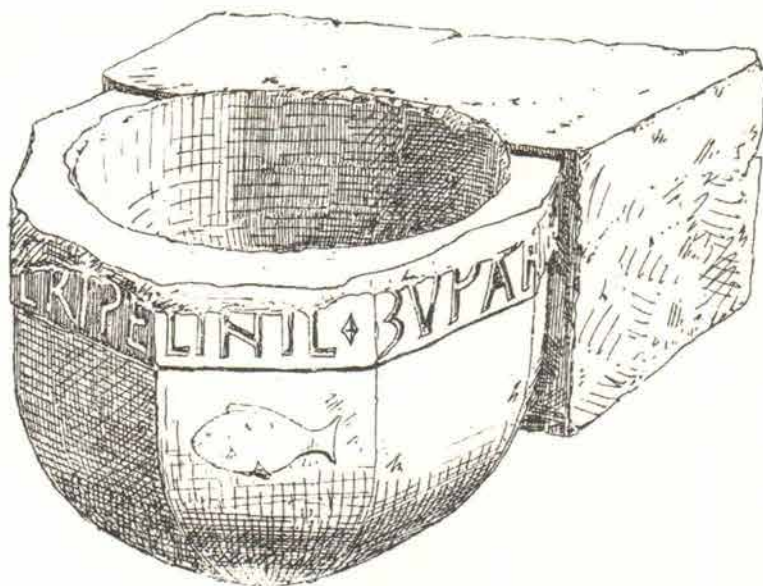
² Vidi al. VII na tablici na str. 166. ovog časopisa. God. I. Br. 3. i opis na str. 170.

F. Radić.

Kropionica u Okrugu.

Do župne crkve u Okrugu na otoku Čiovu nalazi se stara kropionica, kojoj je izdubljeno tijelo ispunjeno kamenom te služi kao sretnjak. Prilično je otučena, ali ipak sasvim dobro se raspoznaju slova, oblik i svrha, kako to pokazuje slika 1.

Kropiona bila je uzidana, kako se to po grubo izradjenom repu vidi, koji je 18 cm. uzidan bio. Po svemu sudeć, vjerojatno je, da je ista iz stare crkve sv. Teodora, koja se nalazi na obali zaljeva Salbuna, i na kojoj su se jošter na prozorima transenne sačuvala, prenešena ju novu crkvu.

Kropionica imade polukruglasto izdubljeno tijelo od 17 cm. premjera, oko kojeg je izvanjski rub osmerokutan. Visoko je 20 cm. Pri gornjem

kraju je izvanka obrubljena 5 cm. visokim pojasom, koji 0.5 cm. odskače, te je na njemu natpis, kako ga u sl. 2 razvita prikazujemo.

Prva je polustranica 5 cm. duga i prilično oštećena, no tačno se razabiru dva slova N i O.

Druga stranica 10 cm. duga, vrlo oštećena, nosi tragove slova K ili R, tačku i slovo S.

Treća strana, 10 cm. duga, odozgo oštećena. Slova jasna; do prvoga, što može biti C ili L, onda RIPE.

Četvrta strana, 10 cm. duga, odozgo oštećena; prvo i zadnje slovo može biti isto C ili L, zatim INI i točka.

Peta strana, 10 cm. duga, odozgo oštećena, slova jasna ŽVPAN; od zadnjeg slova N nalazi se polovica na šestoj polustranici, koja je 5 cm. duga, kao i prva, odozgo oštećena. Slova jasna: polovica N, tačka i PP.

Na četvrtoj strani plohorezana je riba okrenuta na lijevo, a jedva nekoliko milimetara ispupčana; škrge, oči i peraja naznačene su udubljenim crtama.

Stranice su na dnu zaokružene te se sastaju.

Oblik iste jest svakako romanski, nu tačno opredjeljenje vremena ne može se ustanoviti, jer su u našim stranama tako zvani romanski oblici vrlo rano počeli, a i vrlo do kasno se sačuvali.

Natpis bi se mogao čitati: *No(va)k . Scripecinic . zupan p(ostavi).*

— ić.

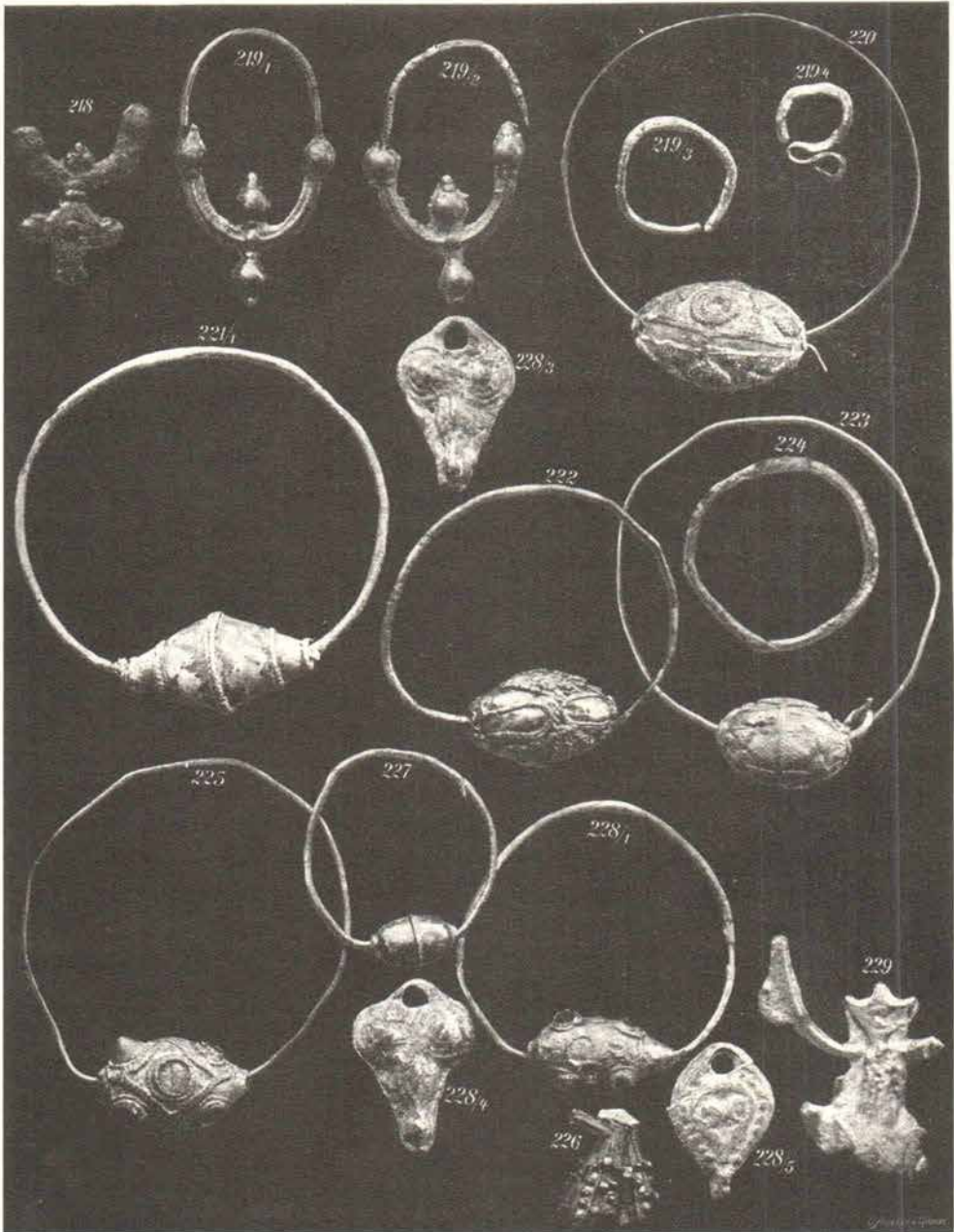
Popis

naušnicâ (ukosnicâ, mingjušâ) „Prvoga muzeja hrv. spomenika“ u Kninu.

(Nastavak. Vidi God. VI. Sv. 1—2.)

- Br. 218. Mjedena, jednaka onoj pod br. 212, razlikom, što privjesak na karičici ima spodobu križa, a na sredini istoga odskočena je mala pupica; gornji dio karičice sasma je postradao. Srednje sačuvana; od 35 mm. premjera, 4·20 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja Slika joj je pogriješno stavljena pod br. 205, na tab. 6. »S. P.« br. 1. i 2., god. 1901.
- 219/1 Mjedena. Na sredini karičice u nakrst, gore i dolje priljubljen pupak u spodobi kruške. Isto tako po pupak pri živcu karičice i gdje se zakopčaje. Na donjem dijelu karičice, sredinom, vuče se odskočen jednostavan prutak. Ljevena je. Dobro sačuvana, od 35 mm. premjera, 4 gr. težine. Slučajno našasta u grobu uz mrtvaca na oranici »Velika«, Obrada Trtice, pod Šešinom kućom u Biočinu selu, občine Kistanjske.
 - 219/2. Sasma jednaka predjašnjoj, od 35 mm. premjera, 5·25 gr. težine.
 - 219/3. Mjedena, od proste žice. Dobro sačuvana, od 18 mm. premjera, 0·75 gr. težine.
 - 219/4. Mjedena, jednaka onoj pod br. 4. Dobro sačuvana, od 10 mm. premjera, 0·85 gr. težine.
 - 220. Mjedena, pozlaćena. Jednaka onoj pod br. 101, razlikom, što na sriedi križenog polja žice od zbivenih pupicâ motaju se poput smotane zmije. Karika je sasma propala, ali zrno dobro sačuvano, sada je obješeno na novoj žici. Jajasto zrno u duljini ima 30 mm., 12 gr. težine. Slučajno našasta na oranici I. Čupkovića u Benderu, Kninske občine.
 - 221/1. Srebrna. Jednaka onoj pod br. 83, razlikom, što svaka pola jajasta zrna opasana je upredenom žicom. Dobro sačuvana, od 0·70 mm. duljine, 9 gr. težine. Našasta u grobu uz mrtvaca na oranici »Jankovićeve Strane« Koje Vujinića na Otonu.
 - 221/2. Jednaka predjašnjoj; 9·50 gr. težine.
 - 222. Na karičici od mjedene žice svojom duljinom navučeno je jajasto, od dvie pole sastavljeno, zrno Polovine zrna sljubljene su pri užetu od upredene žice. Svaka polutina zrna predstavlja, od dviju prostih tankih usporedno tekućih žica, trolatičan cvietak. Trokutni prostori između laticâ izpunjeni su trokutima na pojasu želuda naslonjenim i sastavljenim od zbivenih pupicâ. — Obadva kraja zrna, kroz koji je provučena karika, urešena su obručicom od upredene žice. S nutrnje strane tih obručicâ naslanjaju se u jednakom razmaku istostranični trokutići sastavljeni od nanizanih pupicâ. Zrno je dugo 27 mm., široko 18 mm. Pakružna karika od 50 mm. duljine velike osovine, 7 gr. težine. — Našasta gdje i predjašnja.

- Br. 223. Na pakružnoj kariki od žice, koja je propala i sada drugom nadoknadjena, smjerom duljine navučeno je jajasto zrno. Sredina zrna naznačena je pojasom od dviju tankih usporedno tekućih žica. Na ovaj pojas sa svake strane poluzrna naslonjena su po tri, četiri trokuta od zbivenih pupića. — Svako zrno razdijeljeno je pomoću četiri jednaka uzdužna pojasa. Obadva kraja zrna završuju obručićem od dviju usporedno tekućih tankih žica, na kojem su naslonjena po četiri trokutića od zbivenih pupića. Na svakoj poli zrna sa izvanjske strane uzdužnih pojasa naslonjen je po jedan trokut od zbivenih pupića. Osrednje sačuvana. Karičića ima 50 mm. duljine velike osovine. Zrno je dugo 30 mm., debelo 18 mm., ima 7 gr. težine. Slučajno našasta negdje u Kninskom polju.
- 224. Prosta mjedena žica. Dobro sačuvana, 30 mm. premjera, 2·20 gr. težine. Našasta na starinskom groblju »Gjurić« u Plavnu.
 - 225. Srebrna, pozlaćena. Na pakružnoj karičići, koja je sasma postradala, a sada drugom zamjenjena, navučeno svojom duljinom jajasto zrno, u glavnom slično opisanomu u »S. P.« god. VI., sv. 1. i 2., str. 8., br. 3. — Osrednje sačuvana. Zrno je dugo 30 mm., debelo 20 mm., 8 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - 226. Srebrna. Slična onoj pod br. 206, razlikom, što joj gornji dio i karičića odlomljena. Osrednje sačuvana. Zrno joj je debelo 18 mm., visoko 20 mm. Našasta gdje i predjašnja.
 - 227. Srebrna. Slična onoj pod br. 81. Dobro sačuvana. Pakružna karičića od 40 mm. dulje osovine; zrno dugo 18 mm., debelo 10 mm., 3 gr. težine. Našasta na groblju sv. Jerolima u Lišanih, občine Benkovačke.
 - 228/1. Srebrna. Na pakružnoj karičići svojom duljinom navučeno jajasto zrno, sastavljeno je od četiri komada: dvie u sredini medju sobom sliepljene šuplje polutine i dvie kapice sliepljene sa želudom. Vrh svake polukrugljice, kroz koju je provučena karika, urešen je obručem od proste žice. Zrno, na mjestu gdje se sljubljuju šuplje polutine, imalo je u simetričnim razmacima po tri oveće pupice, koje su nicali iz kolobara proste žice. Isto tako po tri veće i tri manje pupice resile su svaku polutinu zrna. Osrednje sačuvana. Karika ima 50 mm. premjera, zrno je dugo 30 mm., debelo 20 mm., 5 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - 228/2. Sasma slična predjašnjoj, i iste težine. Uz navedene naušnice našaste su i tri spone ogrlice, obično u Krajini nazvane »majite«, označene br. 228/3 (3 gr. težine), br. 228/4 (3·50 gr. težine) i br. 228/5 (2·50 gr. težine).
 - 229. Mjedena. Na oštećenoj karičići, svojom širinom visi privjesak, bez pravo izrazite spodobe. Ljevena. Osrednje sačuvana. Privjesak je visok 35 mm., širok 20 mm., 1750 gr. težine. Našasta na rimo-kat. groblju u Biskupiji.
 - 230/1 do 266 uključivo opisane su u »S. P.« god. VI., br. 1. i 2., strana 6—11.
 - 267/1. Srebrna. Slična onoj pod br. 21. Dobro sačuvana; 32 mm. premjera, 2·40 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
 - 267/2, 267/3, 267/4. Srebrne. Od proste žice. Našaste gdje i predjašnje.
 - 268/1. Srebrna, pozlaćena. Sasma slična onoj pod br. 133. Dobro sačuvana; 22 mm. premjera, 3·50 gr. težine. Našasta na rimo-kat. groblju u Biskupiji.
 - 268/2. Sasma slična predjašnjoj; 18 mm. premjera, 2 gr. težine.
 - 269/1. Srebrna, pozlaćena. Sasma slična predjašnjoj. Dobro sačuvana; 25 mm. premjera, 3·20 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.

- Br. 269/2. Sasma slična predjašnjoj. Jedno zrno propalo; 20 mm. premjera, 1·50 gr. težine.
- » 270/1. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 164. Dobro sačuvana; 22 mm. premjera, 5 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 270/2. Sasma slična predjašnjoj; 22 mm. premjera, 5 gr. težine.
 - » 271/1. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 50. Dobro sačuvana; 15 mm. premjera, 1·20 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 271/2. Sasma slična predjašnjoj; 15 mm. premjera, 1·15 gr. težine.
 - » 272/1. Srebrna, pozlačena. Dobro sačuvana; 20 mm. premjera, 2 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 272/2. Sasma slična predjašnjoj; 20 mm. premjera, 2 gr. težine.
 - » 273/1. Sasma slična predjašnjoj; 20 mm. premjera, 2 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 273/2. Sasma slična predjašnjoj; 20 mm. premjera, 2·20 gr. težine.
 - » 274. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 58. Dobro sačuvana; 28 mm. premjera, 7·20 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 275. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 164. Dobro sačuvana; 25 mm. premjera, 3·47 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 276/1. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 164. Dobro sačuvana; 25 mm. premjera, 4·20 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 276/2. Sasma slična predjašnjoj; 25 mm. premjera, 4 gr. težine.
 - » 277. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 38. Dobro sačuvana; 13 mm. premjera, 75 cgr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 278. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 164, ali su joj dva zrna postradala. Slabo sačuvana; 20 mm. premjera, 1·50 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 279/1. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 164. Dobro sačuvana; 30 mm. premjera, 3 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 279/2. Sasma slična predjašnjoj; 30 mm. premjera, 3 gr. težine.
 - » 280/1. Srebrna, pozlačena. Sasma slična onoj pod br. 138. Dobro sačuvana; 22 mm. premjera, 2 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 280/2. Sasma slična predjašnjoj; 24 mm. premjera, 2·50 gr. težine.
 - » 281. Srebrna, pozlačena. Sasma slična onoj pod br. 185. Dobro sačuvana; 19 mm. premjera, 2 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 282. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 38. Dobro sačuvana; 15 mm. premjera, 1·25 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 283. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 6. Dobro sačuvana; 18 mm. premjera, 50 cgr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 284. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 23. Dobro sačuvana; 25 mm. premjera, 2·25 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 285. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 6. Dobro sačuvana; 30 mm. premjera, 1·70 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 286/1. Srebrna, pozlačena. Sasma slična onoj pod br. 185. Dobro sačuvana; 20 mm. premjera, 1·20 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - » 286/2. Sasma slična predjašnjoj; 16 mm. premjera, 1·25 gr. težine. — Uz navedene dvie naušnice, u istom grobu, našast mali srebrni škuldelati novac:

Av.: +S·MARCVS+

Rev.: +AVR·DVX+, kovan g. 1178.

Izplatiše članarinu sve do svrhe godine 1902.:

P. n. gospoda: dr. Josip Lončarić, Gjuro Bezuk, Ivan Pliverić, dr. Feliks Suk, dr. Josip Pliverić, dr. Josip Šilović, dr. Milivoj Maurović, Vladimir Mazuranić, Milan Lenuci, Stjepan Pliverić, Antun Starec, Lovro Radičević, dr. Dinko Premuš, dr. Ljudevit Andrassy, dr. Dragutin Goldman, dr. Nikola Tomašić, (svi navedeni zauzimanjem dra. Jos. Pliverića), dr. Ivan Kukolić, Gjuro Crnadak, Franjo Arnold, dr. Albert Predoević, Ilija Kukić, dr. Gustav Baron, dr. Karlo Horvat, Pajo Leber, Ženski licej, dr. Stjepan Boroša, Mato Stunković. Svi u Zagrebu. — Božo Ratković, Gospić. — Ravnateljstvo kr. gimnazije, Vinkovci. — Dujo Perpić, Prag. — Tomo Brajković, Zadar. — Vicko Premuda, Lošinj. — Gjuro Šimončić, Gradec. — Mato Ostojić, Povlje. — Gjuro Fridrich, Karlovac. — O. Mato Šimić, Metković. — O. Miho Bronić, Karin. — Vladoje Lončarek, Čazma. — Ivan Božić, Mokošica. — O. Vicko Sisarić, Vrgorac. — Don Mato Ivanković, Ervenik. — B. Šulentić, Bos. Novi. — Kr. velika gimnazija, Šušak. — Pavao Šimeta, Kaštel Stari. — Vicko Škarpa, Zaton. — Dr. Mate Juraković, Makarska. — Dr. Josip Smodlaka, Split. — Hrvatski Sokol, Komiza. — Ivan Rukavina, Jaroslav. — Petar pop Gabrić, Rogotin. — O. Miho Kotoraš, Imotski. — Gjuro barun Vranyczany, Rieka. — Frano pop Binicki, Innsbruck. — Vladimir pl. Šimić, Krapina. — Pavao grof Pejačević, Podgorac. — Ljudevit Sova, Samobor. — Dr. Andrija Peršić, Gjurjjevac. — Nikola pop Batišić, Zadar. — Ante Jagić, Arbanasi. — Dr. Josip Mladinov, Imotski. — Dr. Blaž Arneri, Korčula. — Gabro Babić, Djakovo. — Josip Banješ, Gjurjjevac. — Petar pop Zlatar, D. Humac. — Čitaonica, Županja. — Marko Ivanov Stojić, Šibenik. — Don Mate Nekić, Zadar. — Tomo Dragičević, Žepče. — O. Petar Plepel, Suhidolac. — O. Pavao Perišić, Mirlović.

Do svrhe godine 1903.:

Dr. Petar Marjanović, Šimanovci. — O. Krsto Maretić i o. Šimun Slavica, Oklaj.

Izplatiše utemeljiteljnu članarinu:

Milutin Barač, Rieka.

Pokloniše milodare:

Dr. Vinko Vitezić, Krk, K 100. — Ante Jagić, Arbanasi, K 5. — Marko pop Sikirica K 5. — Adolf Čekada, Zadar, K 10. — Karlo Buj, Split, K 10. — Franjo Petrić, Rieka, K 10. — Franjo Posavac, Zemun, K 6. — Sakupljeno prigodom krštenja sina Ive Antiniola, u Hrvatcima, K 10. — Isto pri vjenčanju Vlade Jušića, u Oklaju, K 26·20.

(Biti će nastavljeno.)

- Br. 287/1. Srebrna, pozlaćena. Sasma slična onoj pod br. 177. Dobro sačuvana; 28 mm. premjera, 3 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
- 287/2. Sasma slična predjašnjoj; 18 mm. premjera, 3 gr. težine.
 - 288. Srebrna, pozlaćena. Sasma slična onoj pod br. 110. Dobro sačuvana; 23 mm. premjera, 3·20 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - 289. Srebrna. Slična onoj pod br. 177, razlikom, što su zrnja ukrašena mjesto pupicama, savijenim malim alikicama tenećeta. Srednje sačuvana; 30 mm. premjera, 3 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja. — Uz navedenu naušnicu, u istom grobu, našast je mali škudelati srebrni novac:
Av.: + S · MARCVS +
Rev : + PĒ · GRA · DVX +, kovan g. 1289—1311.
 - 290/1. Srebrna. Sasma slična onoj pod br. 58. Dobro sačuvana; 22 mm. premjera, 2 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
 - 290/2. Sasma slična predjašnjoj; 22 mm. premjera, 1·70 gr. težine.

(Biti će nastavljeno.)

O. V. Marun.

≡ 20% za odkup Kninske tvrđave ≡ 20% Družbi sv. Ćirila i Metoda za Istru ≡

namienio je izdavač dvaju znamenitih djela

Morituri.

Resurrecturi.

==== Roman u dva diela. ====

==== Roman u tri diela. ====

Poljski napisao **J. I. Kraszewski**, preveo **Josip Matića**.

Ciena je svakom djelu
veoma ukusno broširanom K 3.—, u sjajnom originalnom vezu K 4·25,
s poštarinom svako djelo 30 filira više.

Djela se dobivaju u svim knjižarama.

Važnije naručbe prima

Knjižara Dioničke tiskare u Zagrebu.

Preporučamo svim prijateljima, da što više kupuju i preporučaju, već
poradi velikog diela u dobrotvorne svrhe, ova znamenita djela, da tako
podupru izdavača i prevodioca u njegovom domoljubnom radu.

